

RAPPORT 14/2015

KARTLEGGING AV ÅRSAKER TIL FRAFALL FRA FINSK SOM ANDRESPRÅK

Vigdis Nygaard og Jørgen Bro

Tittel: Kartlegging av årsaker til frafall fra finsk som andrespråk

Forfattere: Vigdis Nygaard og Jørgen Bro

Norut RAPPORT: 14/2015

ISSN: 1890-5226

ISBN: 978-82-7492-306-5

Oppdragsgiver: Utdanningsdirektoratet

Prosjektleder: Vigdis Nygaard

Oppsummering: Denne rapporten tar utgangspunkt i en negativ elevtallsutvikling i faget finsk som andrespråk i grunnskolen. Den søker å finne svar på hvorfor færre elever begynner med finsk og hvorfor elever faller fra underveis i skoleløpet. Ved bruk av spørreundersøkelse til rektorer og finsslærere samt intervjuer på skole med foreldre, elever, lærere og rektorer, leter vi etter årsaker på elevnedgangen på ulike nivå; på skolenivå, i klasserommet og i lokalsamfunnet.

Emneord: Finsk som andrespråk, kvensk, frafall, organisering

Dato: September 2015

Utgiver: Norut, P.O. BOX 6434, N-9294 Tromsø, Norway

Forord

Denne kartleggingen er gjort på oppdrag av Utdanningsdirektoratet, og tar utgangspunkt i en negativ elevtallutsikling i faget finsk som andrespråk. Det rettighetsbaserte tilbudet gis i grunnskolen i Troms og Finnmark til elever med finsk/kvensk bakgrunn. Oppdragsgiver, Utdanningsdirektoratet, ønsket et bedre kunnskapsgrunnlag for å forstå hvorfor elevtallet går ned, og utlyste en anbudskonkurranse på en kartlegging av årsaker til frafall tidlig i 2015. Oppdraget ble gitt til det regionale forskingsinstituttet Norut, og arbeidet er utført av seniorforskerne Vigdis Nygaard (prosjektleder) og Jørgen Bro. Forskerne har bidratt på ulike deler av rapporten, men med like mye kapasitet. Arbeidet med datainnsamling og analyse har pågått over en kort periode fra mai til september 2015, og oppdraget er utført innenfor begrensede økonomiske rammer. Det har derfor vært nødvendig å avgrense datainnsamlingen og analysen strengt til utlysningens krav.

De finske/kvenske organisasjonene og fylkesmannsembetet har vært involvert i en tidlig fase av arbeidet, og har bidratt til å bestemme innholdet i kartleggingen. Forskerne vil takke rektorer og lærere som har svart på spørreskjema.. Videre vil vi takke foreldre, elever, lærere og rektorer ved noen utvalgte skoler som har delt sin erfaring med oss gjennom besøk og samtaler på skolene.

Alta, september 2015

Eirik Mikkelsen
Forskningsjef
Norut

Vigdis Nygaard
Prosjektleder

Innholdsfortegnelse

FORORD	5
INNHOLDSFORTEGNELSE	7
SAMMENDRAG	1
1 INNLEDNING	2
1.1 BAKGRUNN	2
1.2 LOVGRUNNLAGET FOR OPPLÆRINGEN	3
1.3 FAG- OG TIMEFORDELING	3
1.4 KOMMUNER MED FINSK SOM ANDRESPRÅK – STATUS.....	4
1.5 VIDERE DISPOSISJON.....	6
2 LITTERATURGJENNOMGANG OG PROBLEMSTILLINGER	7
2.1 KUNNSKAP OM ELEVUTVIKLING OG FRAFALL I 2.SPRÅKSOPPLÆRING	7
2.2 PROBLEMSTILLINGER	9
3 METODE OG DATAINNSAMLING.....	16
3.1 UTDANNINGSSTATISTIKK	16
3.2 SPØRREUNDERSØKELSER	16
3.3 INTERVJUER	18
3.4 SUPPLERENDE DATAINNSAMLING	19
4 RESULTATER FRA DATAINNSAMLINGEN	20
4.1 NEDGANG I ANTALL ELEVER SOM BEGYNNER MED FINSK.....	20
4.1.1 Kunnskap om rettigheter og informasjon om tilbud.....	21
4.1.2 Organisering av tilbudet	23
4.1.3 Rekruttering av lærere	26
4.1.4 Lokalmiljøets betydning for å starte med finsk.....	29
4.2 FRAFALL I FINSK UNDERVEIS I SKOLELØPET	30
4.2.1 Lærernes kompetanse og nettverk	31
4.2.2 Læremiddelsituasjonen	36
4.2.3 Elevene blir hengende etter i andre viktige (obligatoriske) fag.	39
4.2.4 Motivasjon/interesse for faget	39
4.2.5 Manglende faglig progresjon.....	42
5 DRØFTING AV RESULTATER	44
5.1 NEDGANG I FINSK SOM ANDRESPRÅK:	44
5.2 FRAFALL I FINSK SOM ANDRESPRÅK	47
6 KONKLUSJON	50
LITTERATUR.....	51
VEDLEGG:	52

Sammendrag

Ifølge Opplæringsloven har elever med kvensk-finsk bakgrunn ved skoler i Troms og Finnmark rett til opplæring i finsk når minst tre elever krever det. Ved innføring av reformen L97 ble faget Finsk som andrespråk introdusert med en egen fagplan, og fra Kunnskapsløftet 06 har kvensk og finsk hatt en likestilt posisjon som opplæringsspråk. Finsk som andrespråk tilbys fra 1.-10. klasse, og i skoleåret 2014/2015 fikk 582 elever slik opplæring.

I løpet av de siste 10 årene har antallet elever med finsk som andrespråk i grunnskolen gått kraftig ned, og er nesten halvert. Hensikten med denne rapporten er å finne ut hvorfor denne utviklingen har skjedd ved å peke på årsaker som ligger til grunn for at det har vært en nedgang i antall elever som begynner med finsk samtidig som elever faller ifra i løpet av skoleløpet.

Det er gjennomført en web-basert spørreundersøkelse blant rektorer og finsklærere ved skoler som tilbyr finsk som andrespråk, og det er foretatt intervjuer på fem utvalgte skoler med elever, foreldre, lærere, og rektorer.

Rapporten konkluderer med tre årsaksforklaringer til at både færre elever begynner med finsk, og at et relativt stort antall elever faller fra underveis i skoleløpet. Den første årsaksfaktoren er knyttet til skolen og skoleeiers rolle, som ansvarlig for å gi informasjon om rettigheter og finstilbud, og som tilrettelegger for undervisningen. Det kom frem i analysen at skolen ikke alltid gir tilstrekkelig informasjon til de foresatte om finskfaget. Mangelfull informasjon om rettigheter og tilbud mener vi er en viktig grunn til at det har vært nedgang i antall elever som begynner med finsk. Vi har i tillegg sett at skoleeier ikke er flinke nok til å tilrettelegge for at finsklærere skal kunne øke sin kompetanse, men at lærerne også må være flinkere til å melde inn ønsker og behov for kompetanseheving. Etter- og videreutdanningsmuligheter kan være viktig for at lærerne skal kunne gi en mer variert og tilrettelagt undervisning slik at færre elever faller av underveis.

Den andre årsaksfaktoren til nedgang i antall elever med finsk er at timer til finssopplæring ofte tas fra andre fag. Det kom frem i analysen at foreldre er bekymret for at barna skal bli hengende etter i andre fag hvis de velger finsk. Dette har innflytelse på enkelte foreldres avgjørelse om de faktisk velger finsk. I tillegg viser det seg at elevene slutter underveis når arbeidsbyrden i finskfaget og andre fag øker. Frafallet skjer først og fremst i overgangen til ungdomstrinnet.

Den tredje årsaksfaktoren finner vi på lokalsamfunnsnivå, og dreier seg om at finsk/kvensk nesten ikke lenger er et levende språk i lokalsamfunnene. Dette gjør at få elever og deres foresatte, selv de med finske/kvenske røtter, viser interesse av å velge finsk som skolefag. I tillegg kommer det frem at det å ikke kunne praktisere språket regelmessig utenom skoletimene gjør at elever mister motivasjon og faller av etter hvert.

1 Innledning

Antallet elever med finsk som andrespråk i grunnskolen har gått ned, og det er behov for bedre kunnskap for å forstå hvorfor en slik utvikling har funnet sted. Denne kartleggingen søker å finne svar på hvorfor det har blitt færre elever med finsk, og hvordan dette kan forklares med innsamling av data på ulike nivå. Utdanningsdirektoratet har vært oppdragsgiver for prosjektet.

1.1 Bakgrunn

Finnmark og Troms har gjennom ulike innvandringsbølger hatt en relativt stor andel finstaltende/kvensk befolkning. Finskundervisnings historie i grunnskolen er derfor knyttet til den kvenske minoritetens tilstedeværelse i nord gjennom innvandringen fra Nord-Finland og Nord-Sverige på 17- og 1800-tallet. Men, det har også foregått en innvandring i nyere tid, blant annet med arbeidsinnvandring fra ulike deler av Finland. Språket de tok med seg har tatt ulike utviklingsbaner, blant annet basert på datidens dialekter i Nord-Finland og Torneådalen (kvensk) og det moderne finsk slik det snakkes i Finland i dag.

Den minoritetsrettslige statusen til kvenene i Norge er gradvis styrket, og i 2005 ble kvensk anerkjent som eget språk. Statusen til finsk og kvensk som undervisningsspråk har endret seg opp gjennom tidene, og ved innføring av reformen L97 ble faget Finsk som andrespråk introdusert med en egen fagplan. Fra Kunnskapsløftet 06 har kvensk og finsk hatt en likestilt posisjon som opplæringsspråk (Niiranen, 2011).

I skoleåret 2014/2015 ble det gitt finskopplæring ved 67 ulike skoler i Troms og Finnmark (kilde; Grunnskolens informasjonssystem). Det har vært en nedgang i antall skoler som gir undervisning i finsk som andrespråk, og tall fra de siste 5 skoleår (2009/2010-2014/2015) viser at det er 17 skoler som tidligere har hatt undervisning i finsk, men som ikke lenger har det¹. En kan anta at det derfor er flere skoler som har et potensial for å gi finskundervisning om ønsket er der blant elever/foreldre. Da elevtallet var på det høyeste mottok vel 1200 elever i den norske grunnskolen undervisning i finsk. Denne kartleggingen tar utgangspunkt i en negative elevtallsutvikling i finsk som andrespråk i grunnskolen i Troms og Finnmark der antallet elever nå er på 582 (skoleåret 2014/2015). Nedgangen er et resultat av at færre elever starter med finsk, og at noen faller av underveis i utdanningsløpet. Kartleggingen søker å finne forklaringer på hvorfor dette har skjedd.

Denne kartleggingen handler altså om den rettighetsbaserte opplæringen i finsk som andrespråk i grunnskolen, og omfatter ikke opplæring i finsk som andrespråk på videregående nivå eller finsk som valgfag. Kartleggingen har kommet i stand etter ønsket om et bedre kunnskapsgrunnlag for å forstå denne utviklingen.

¹ Noen skoler er inne i kortere perioder, for så å gå ut, så tallene må tolkes med forsiktighet. Det kan også være andre årsaker til at antallet skoler med finsk går ned, slik som skolenedleggelse eller endring i skolestruktur som gjør at elever overføres til annen skole.

1.2 Lovgrunnlaget for opplæringen

Ifølge Opplæringsloven har elever med kvensk-finsk bakgrunn ved skoler i Troms og Finnmark rett til opplæring i finsk når minst tre elever krever det. (*Opplæringsloven § 2–7 og forskrift til opplæringsloven kapittel 7*). I forskriften gis det en fortolkning av denne retten, og det går fram at nærskoleprinsippet gjelder slik at retten utløses når tre elever ved samme skole krever undervisning. Disse elevene behøver ikke være fra samme årskull.

Det er skoleeier/rektor som er ansvarlig for å informere om retten, og organisere undervisning. Hvis det ikke er mulig å gi finskundervisning med eget undervisningspersonell, skal skoleeier legge til rette for alternativ opplæring.

Elevar som har rett til opplæring i samisk og/eller finsk, har rett til alternativ form for slik opplæring når opplæringa ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale ved skolen. Alternative former for opplæring kan t.d. vere fjernundervisning, intensivundervisning eller særlege leirskoleopphald. Alternative opplæringstilbod for elevar i grunnskolen skal utarbeidast i samarbeid med foreldra. (Forskrift til opplæringslova, kapittel 7)

Men innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 ble finsk og kvensk likestilt som opplæringsspråk. Elevene kan derfor velge å få opplæringen på finsk eller kvensk. Læreplanen i finsk som andrespråk omtaler både finsk og kvensk språk og kultur, og elevene har rett på lokalt tilpasset opplæring.

Opplæringsloven sier også at fra 8. klasse er det eleven selv som skal bestemme om de vil ha finsk som andrespråk. Faget er eksamensfag, hvilket betyr at elevene kan komme opp i finsk som andrespråk ved avsluttende eksamen.

Med retten til opplæring i finsk som andrespråk ligger også økonomiske ressurser til undervisning. Fylkesmannen i Finnmark disponerer timer som tildeles til skoler og kommuner som gir slik opplæring. Det er skoleeier som er ansvarlig for å melde inn til Fylkesmannen behovet for ressurser til finskundervisning. Gjennom søknad søkes det om statstilskudd fra kap. 0225 post 67 basert på antall elever og elevgrupper.

1.3 Fag- og timefordeling

Utdanningsdirektoratets rundskriv nr. 1 angir hvordan faget finsk som andrespråk skal tilpasses i fag- og timefordelingen. Elever med opplæring i finsk følger læreplanen i finsk som andrespråk. Såfremt elevene ikke er bosatt i samisk distrikt, følger de ellers ordinær læreplan i norsk.

Elever med finsk som andrespråk skal i løpet av 1.-7. trinn ha 608 timer med finsk som andrespråk, og i tillegg minst 954 timer til førstespråket. Dette gir 190 flere timer enn ordinære elever. Utfordringer i forhold til organisering av undervisningen, dreier seg i hovedsak om hvordan timer i finsk skal tilpasses elevenes timeplan da undervisningen enten må tas fra andre timer, eller legges til tidspunkt

utenfor ordinær timeplan. Fag- og timefordelingen punkt 2.2.1 sier at organiseringen av undervisningen på barnetrinnet kan gjøres på følgende måter:

- Kan ha 190 timer mer enn ordinære elever
- Den ordinære ordningen med inntil 5 prosent fleksibilitet kan brukes
- Bruk av inntil 5 % omdisponering fra andre fag kan kombineres med tilleggstimer

Elever med finsk som andrespråk skal i løpet av ungdomstrinnet ha 228 timer² i faget, og i tillegg minst 284 timer til førstespråket. Dette gir 114 flere timer enn ordinære elever. Utfordringer i forhold til organisering av undervisningen, dreier seg også her i hovedsak om hvordan timer i finsk skal tilpasses elevenes timeplan da undervisningen enten må tas fra andre timer, eller legges til tidspunkt utenfor ordinær timeplan. Fag- og timefordelingen 2.2.1 sier at organiseringen kan gjøres på følgende måter:

- Kan ha 114 timer mer enn ordinære elever
- Den ordinære ordningen med inntil 5 prosent fleksibilitet kan brukes
- Bruk av inntil 5 % omdisponering fra andre fag kan kombineres med tilleggstimer

Organiseringen kan være enklere på ungdomstrinnet enn på barnetrinnet, da elevene som velger finsk kan søke om fritak fra fremmedspråk/språklig fordypning, og finstimerne kan legges til tida da de andre elevene har fremmedspråk. Men, elevene kan likevel velge fremmedspråk, og da må det finnes andre løsninger. Elever som velger finsk som andrespråk er fritatt fra opplæring og vurdering i skriftlig sidemål. En mulighet er derfor å bruke timene der de andre elevene har nynorsk til finskundervisning.

I samiske distrikt skal alle elever følge læreplanverket for Kunnskapsløftet Samisk. Selv om antallet timer med finsk er det samme, kan organiseringen av finstilbudet være noe annerledes da det åpner for muligheter til å organisere undervisningen på andre måter. I praksis gjelder dette bare kommuner som er med i forvaltningsområdet for samisk språk, og i Finnmark innebefatter dette Tana, Nesseby, Porsanger, Karasjok, Kautokeino, og i Troms; Lavangen og Kåfjord kommune. Et eksempel på at dette kan lette på organiseringen er der barneskoleelever i samisk distrikt ikke har valgt samisk som første- eller andrespråk. Her vil elever som har valgt finsk kunne få undervisningen lagt til tidspunktet da andre elever har samisk. Da vil de ikke minste annen undervisning.

I UDIRs rundskriv blir det også påpekt at det er skoleeier som bestemmer organiseringen av opplæring en i finsk, men skal drøfte ulike løsninger med eleven og foreldre. Dette betyr at både elever og foreldre har rett til å bli hørt når timeplanen skal legges.

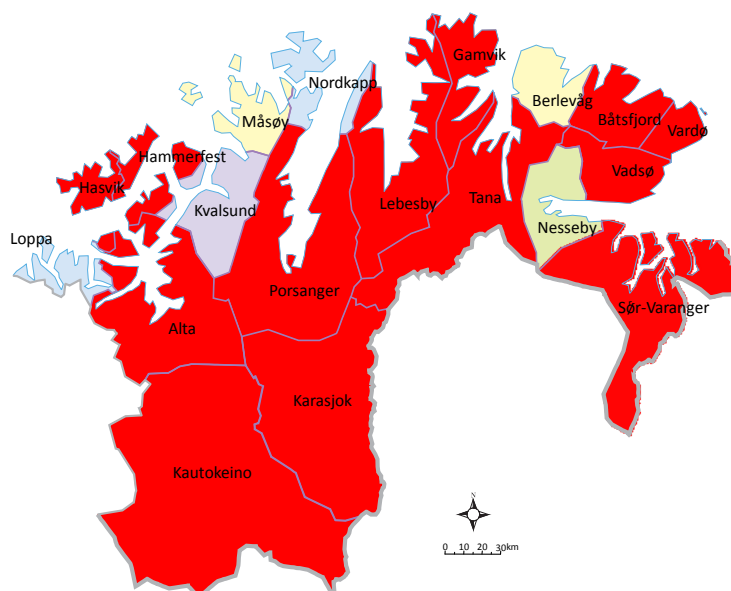
1.4 Kommuner med finsk som andrespråk – status

Skoleåret 2014-2015 var det 6 kommuner i Troms og 13 kommuner i Finnmark som ga undervisning i finsk som andrespråk. Kartet over Finnmark viser at utbredelsen av finskundervisning er relativt stor

² Timeantallet ble økt fra 172, gjeldende fra 8. klasse skoleåret 2012/2013. I praksis gir dette to skoletimer i uken.

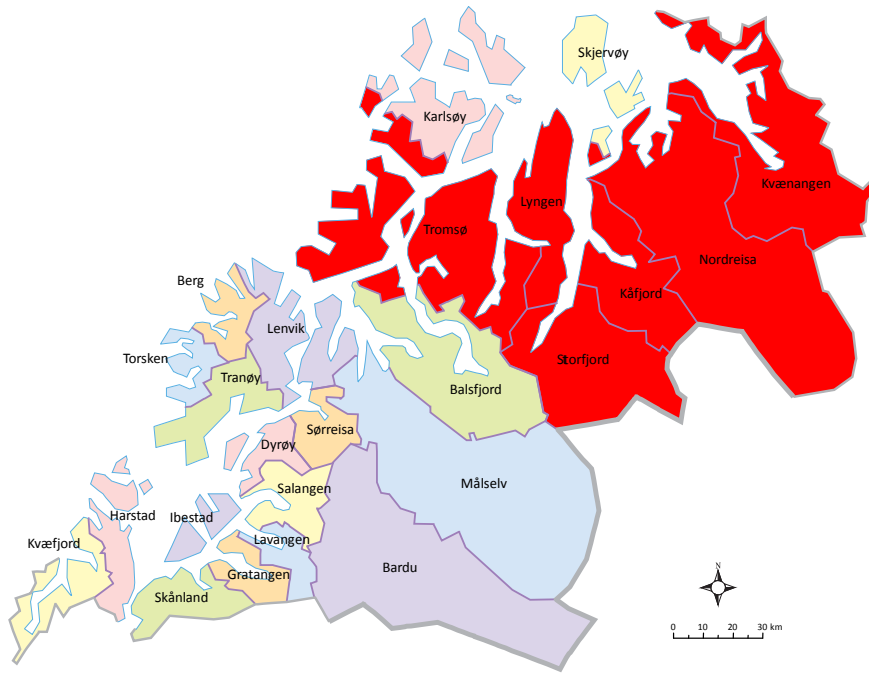
og dekker de fleste kommuner. Det er bare noen mindre kommuner på kysten som ikke har undervisning i finsk som andrespråk.

Figur 1.1: Kommuner i Finnmark med undervisning i finsk som andrespråk, skoleåret 2014/2015. Markert med rødt.

Kartet under viser at finskundervisningen i Troms fylke er mer geografisk konsentrert til Nord-Troms-kommunene og bykommunen Tromsø.

Figur 1.2: Kommuner i Troms med undervisning i finsk som andrespråk, skoleåret 2014/2015. Markert med rødt.

De kommunene som i skoleåret 2014/2015 har flest elever med finsk som 2. språk er Sør-Varanger, Vadsø, Porsanger, Alta og Tana.

1.5 Videre disposisjon

I det neste kapittelet vil vi gå gjennom tilgjengelig litteratur om nedgang i antall elever i andrespråksopplæring, og se på tilgjengelig offentlig statistikk om finskopplæring og elevtallsutvikling. Vi vil bruke denne bakgrunnsinformasjonen til å formulere videre problemstillinger og spørsmål som vil følges opp videre i rapporten. Kapittel tre tar for seg metode og datainnsamling, og kapittel fire ser på resultater av spørreundersøkelsene og intervjuene. I kapittel fem vil vi drøfte disse resultatene. Til slutt vil vi konkludere rundt de viktigste årsaksforklaringer til elevnedgangen.

2 Litteraturgjennomgang og problemstillinger

2.1 Kunnskap om elevutvikling og frafall i 2.språksopplæring

Vi har søkt etter kunnskap om finsk som andrespråk, og forskning og dokumentasjon som kan belyse problemstillinger rundt nedgang i antall elever i andrespråksopplæring og språkfag generelt. Det finnes en del forskning på kvensk og finsk språk sin historiske utvikling i Norge (Andreassen, 2005) og i norsk skole (Seppola, 1999), språkets status og lingvistiske utvikling (Sollid, 2005), men forholdsvis lite om skolefaget finsk som andrespråk. Dette er et lite fag med en avgrenset geografisk utbredelse (Troms og Finnmark), og et begrenset elevgrunnlag.

Den mest relevante forskningslitteraturen går nettopp på utfordringer med finsk som andrespråk i den norske skolen, og er skrevet av Leena Niiranen ved UiT- Norges Arktiske universitet. I tillegg har Fylkesmennene i Troms og Finnmark utarbeidet en Handlingsplan for Finsk som andrespråk i 2011. I denne blir det også anslått noen årsaker til frafall i faget, og forslag til tiltak for å møte utfordringene. Vi støttet oss også i tillegg på forskning som er gjort på organisering av undervisningstilbud og frafall i samisk som andrespråk. Samisk som skolefag har mange av de samme utfordringene som finsk, og vi mener det kan være mye å hente i fra denne forskningen som er overførbart til finsk, både i forhold til å kunne formulere gode problemstillinger og lete etter årsaker til at færre elever begynner med finsk og flere faller fra underveis. Forskning rundt stabilitet og frafall i samisk er utført av Nordlandsforskning, Norut og UiT, og har foregått over en lenger periode som en følgeforskning av innføringen av Kunnskapsløftet 06 Samisk.

Disse tre kildene gir et innblikk i utfordringer med finsk-faget og annen sammenlignbar andrespråksopplæring slik de er oppfattet av forskere som jobber med tematikken og administrativt personell med ansvar for å følge opp at elevenes rettigheter blir fulgt. Det er likevel en begrenset systematisk kunnskapsgjennomgang som ligger bak kunnskapen om finsk som andrespråk og årsaken til nedgangen i antall elever, og det er bare en gang tidligere gjennomført spørreundersøkelser som gjør det mulig å behandle data om finskfaget kvantitativt (Speitz og Lindemann, 2002). I denne rapporten utarbeidet av Telemarksforskning, som bare dreier seg om ungdomsskolenivå, er finsk ett av flere språkfag som dekkes, og faget blir i begrenset grad omtalt spesielt.

Forskning på organisering av 2. språkopplæring og frafall i samiske opplæring er imidlertid ganske bra belyst gjennom tidligere forskning, og det er utført relativt omfattende kartlegginger med spørreskjema og intervjuer til skoleeier på kommunalt nivå, rektorer, lærere, elever og foreldre. I denne forskningen har en gruppert årsaksforklaringer³ til nedgang i antall elever ut i fra ulike nivåer/kontekster. Språktilbudet blir påvirket av tilrettelegging på forvaltningsnivå, skolenivå, i klasserommet og i en lokalsamfunnskontekst (Nygaard og Solstad, 2013). Denne tankegangen om å lete etter årsaksforklaringer på nedgang i antall elever på ulike nivå/kontekster, og bruke ulike

³ Dette arbeidet hadde en langt videre ramme enn å lete etter årsaker til nedgang og frafall i av elever, og så på erfaringer med innføring av reformen Kunnskapsløftet 06 Samisk, og hvorvidt elevene med samisk 1. og 2. språksopplæring fikk et likeverdig opplæringstilbud.

datakilder for å belyse dette, vil vi ta med oss i denne kartleggingen. Vår analyse vil struktureres rundt modellen under med tre analysenivå⁴.

Tabell 2.1: Kontekster og temaer som skal hjelpe å belyse årsaker til den nedadgående trenden i antall finskelever

Kontekster	Temaer
Skolen	Informasjon om tilbudet* Organisering av tilbudet* Tilgang på lærere Lærernettsverk/kompetanse Lokal læreplan
Klasserommet - Undervisning	Gruppeinndeling Læremidler Variasjon i undervisningen/tilpasset opplæring Elevens interesse og motivasjon Progresjon
Lokalsamfunnet	Bruk av språk i hjemmet/lokalsamfunnet (inkl. lokale språkarenaer) Holdninger til finsk eller kvensk

*Også relevant for forvaltningsnivået, som også vil bli trukket inn.

⁴ Vi har ikke satt opp forvaltningsnivået som et eget analysenivå i denne tabellen. Dette er fordi vi ikke har foretatt noen systematisk informasjonsinnhenting fra kommunenivå. Vi vil imidlertid der vi har informasjon gjennom intervjuene om nivået over skolene også bruke denne der det er relevant.

2.2 Problemstillinger

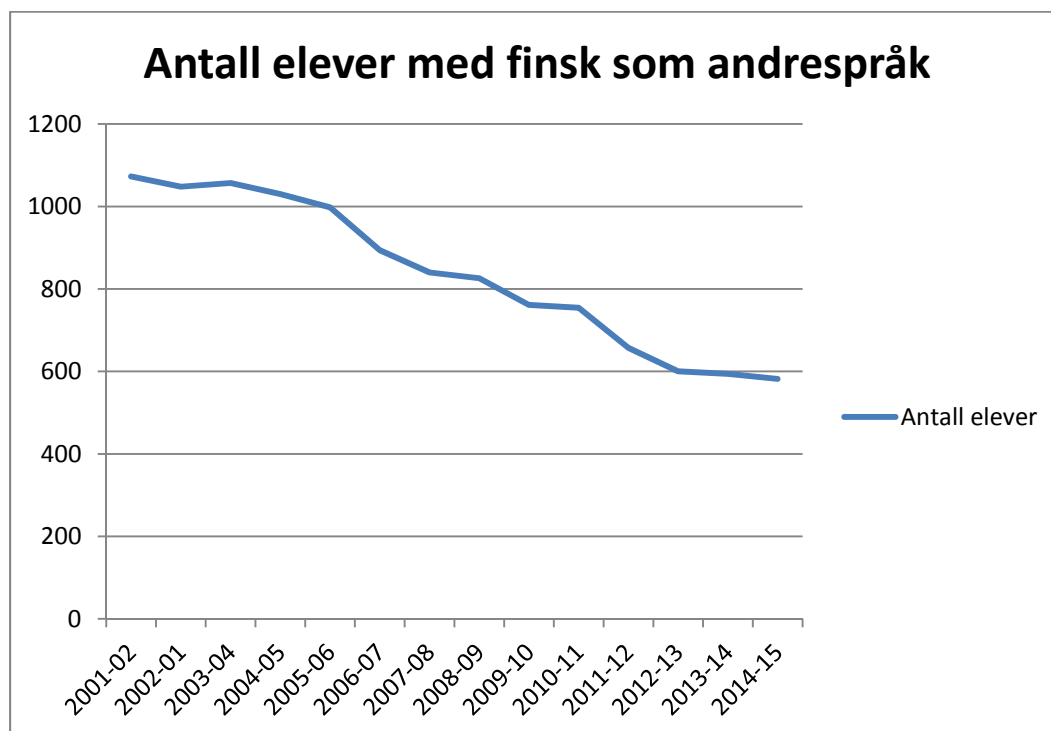
Med utgangspunkt i kontekstene og temaene presentert i Tabell 2.1 kommer vi til å utforme noen problemstillinger og spørsmål som vi ønsker å finne svaret på. Vi starter først med

Hovedproblemstillingen:

- **Hvordan kan vi forklare nedgangen i antall elever som har finsk som andrespråk?**

Vi har data på elevtallsutviklingen fra skoleåret 2001/2002 og fram til 2014/2015. I denne perioden har elevtallet sunket fra 1073 til 582. Figuren under viser altså totalen for hvor mange elever som får undervisning hvert skoleår, og hvordan elevtallet har utviklet seg over tid. Med ett unntak i 2003/2004 har det vært en kontinuerlig nedgang i antallet elever. Nedgangen var noe større i perioden 2005-2007 og 2010-2012. De siste årene har nedgangen flatet litt ut.

Figur 2.1: Utvikling i antall elever med finske som andrespråk 2001-2015. Kilde, Grunnskolenes informasjonssystem

For å kunne belyse hovedproblemstillingen kommer vi til å fokusere både på årsaker til at færre elever begynner med finsk og på årsaker til at elever faller fra underveis i skoleløpet.

- **A. Hvilke årsaker kan forklare at færre elever begynner med finsk?**
- **B. Hvilke årsaker kan forklare at elever faller av underveis i skoleløpet?**

Statistikk fra GSI kan si oss noe om når (hvilket trinn) elever starter med undervisning i finsk som andrespråk og på hvilket trinn et eventuelt frafall skjer. Ved å bruke alderskohorter av elever, kan vi følge utviklingen i løpet av 1.-10. klasse. Vi kan ikke følge enkeltelever, men elevmassen på et

aggregert nivå ved å bruke tidsserie. Under er det satt sammen en tabell hvor denne utviklingen kan følges.

Tabell 2.2: Elevtallsutvikling 2001-2015, alderskohorter, tall fra GSI

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	Sum 1.-10. årstrinn
2001-02	129	153	149	140	142	129	99	71	47	14	1073
2002-01	128	163	169	121	121	107	116	46	49	28	1048
2003-04	142	171	174	164	98	95	80	58	37	38	1057
2004-05	108	165	167	161	137	81	81	52	48	31	1030
2005-06	124	127	154	132	137	110	72	58	40	44	998
2006-07	118	124	139	130	98	93	87	39	34	32	894
2007-08	95	125	124	120	119	90	55	44	34	34	840
2008-09	99	109	122	130	99	90	74	37	41	25	826
2009-10	83	119	99	104	96	82	69	46	28	35	761
2010-11	83	95	115	104	102	86	68	42	32	27	754
2011-12	83	89	84	105	77	61	71	28	33	26	657
2012-13	65	85	79	80	73	66	55	49	25	23	600
2013-14	73	68	88	63	76	65	51	39	40	31	594
2014-15	50	83	57	94	65	64	51	43	42	33	582

Tabell 2.2 viser at antallet elever som begynner med finsk i første klasse har gradvis gått ned i løpet av perioden. I kolonnen helt til venstre ser vi at i 2001/2 var det 129 finskelever i første klasse, mens i 2014/5 var det kun 50. Noen elever begynner også med finsk etter første klasse. Dette kan vi se ved at elevtallet øker fram mot andre, og i noen år også tredje/fjerde klasse.

For den som ønsker å følge en alderskohort gjennom hele utdanningsløpet, leses tabellen ved å følge et årskull skrått nedover, fra de begynner i 1. klasse, til de avslutter 10.klasse. Som et eksempel kan vi ta årskullet som begynte i 1. klasse i 2005 (markert med gult øverst til venstre). Da var det 124 elever som hadde finsk som andrespråk. Årskullet hadde bare 33 finskelever igjen når de gikk ut av 10. klasse i 2015 (nederste linje til høyre, markert med gult). Antallet elever i denne alderskohorten holdt seg stabilt fram til 4. klasse, da tallet økte til 130. Så fant det sted et ganske stort frafall i overgangen fra 4. til 5. klasse til 96 elever. Nedgangen fortsatte, og var også markant i overgangen fra 7. til 8. klasse hvor antallet elever gikk fra 71 til 49. Dette mønsteret ser vi igjen i alle årskullene. Trenden er den samme; antallet elever er stabilt eller øker fram til og med 4. klasse, for så å avta. Tabellen gir oss informasjon om at det er en liten tilvekst av elever i de første skoleårene, og at frafallet primært skjer i overgangen mellom småtrinn og mellomtrinn, og i overgangen til ungdomsskolen.

Vi har hatt tilgang på data, spesialbestilt fra GSI, over elevtallsutviklingen i finsk som andrespråk på kommunenivå i tidsrommet 2004/2005-2014/2015. Av personvern hensyn kan ikke disse dataene presenteres, da enkelte kommuner har mindre enn fem elever. Det vi kan si på et overordnet nivå er

at de gir et generelt bilde av nedgang i antall elever over tid, men at det enkelte år også kan være oppgang for så å bli fulgt av en ny nedgang. De kommunene som bryter med dette generelle negative bildet er de samiske kommunene i Finnmark, altså de kommunene som ligger innenfor språkforvaltningsområdet for samisk og følger samisk læreplan. I disse kommunene er antallet elever med finsk som andrespråk enten stabilt eller økende.

For å finne ut hvorfor finskfaget erfarer nedgang og frafall av elever kommer vi til å utforme noen spørsmål knyttet til kontekstene og temaene i Tabell 2.1 og 2.2 (spørsmålene blir presentert i neste avsnitt). I Tabell 2.3 har vi markert hvilke temaer som er relevant for å kunne belyse nedgangen i antall elever som starter med finsk, samt hvilke temaer som er aktuell for å belyse frafallet av elever underveis i skoleløpet. Spørsmålene er utformet på bakgrunn av relevant forskningslitteratur om nedgang i antall elever som begynner og frafall av elever underveis i skoleløpet i fagene finsk og samisk som andrespråk. Vi kommer til å presentere fire spørsmål som vil belyse problemstillingen om hvorfor færre elever begynner med finsk, og deretter fem spørsmål som vil belyse årsaker til at elever slutter underveis i skoleløpet. Tabell 2.3 viser hvordan rapporten bygges opp rundt ulike nivåer (skole, klasserom og lokalsamfunn) og hvordan ulike temaer og spørsmål kan belyse nedgang i antall elever som begynner med finsk og antall elever som faller fra underveis i skoleløpet. I noen tilfeller kommer vi til å inkludere to temaer under overskriften til et spørsmål der disse er nær beslektet. Videre har vi skissert hvilke respondentgrupper som kan belyse de ulike spørsmålene.

Tabell 2.3: Kontekster og temaer som skal hjelpe oss å belyse årsakene til nedgangen og frafallet i finsk, samt hvilke respondenter vi kommer til å benytte.

Kontekst	Tema	Nedgang	Frafall	Respondenter
Skolen	Kunnskap og informasjon om tilbudet	x		Rektor, lærer, foresatt
	Organisering av tilbudet	x		
	Rekruttering av lærere	x		
	Lærerkompetanse/nettverk		x	Rektor, lærer
	Lokal læreplan		x	
Klasse-rommet - Under-visning	Gruppeinndeling		x	Lærer, foresatt, elev
	Læremidler		x	
	Variasjon undervisningen/tilpasset opplæring		x	
	Elevers motivasjon og interesse for faget		x	Foresatt, elev
	Faglig progresjon		x	
Lokal-samfunnet	Bruk av språk i hjemmet/lokalsamfunnet	x	x	Rektor, lærer, foresatt, elev
	Holdninger til finsk eller kvensk	x	x	

Fire spørsmål knyttet til nedgang i finsk som andrespråk:

1. Kunnskap om rettigheter og informasjon om tilbudet:

I forskningen på elevtallsutvikling i samisk som andrespråk (Solstad m.fl., 2012) blir det pekt på at kunnskap om rettigheter og tilbud er viktig for at elever starter med faget. Særlig i kommuner hvor språket står svakt, er det viktig at skoleeier gir tilstrekkelig informasjon. Dette mener vi er overførbart til finsk som andrespråk, som også er et lite fag som krever en spesiell innsats på informasjonsfronten. Vi tror at en drøfting rundt kunnskaper om rettigheter og tilbud kan belyse den første delproblemstillingen om hvorfor færre elever begynner med finsk. Tabell 2.2 viser blant annet en tendens at antallet elever som begynner med finsk i 1. klasse har gått nedover i løpet av de siste 14 årene. Vi vil fokusere på at kjennskap til rettigheter og tilbudet avhenger både av et avsender- og mottakerledd. Dette betyr at skoleeier må kjenne til og informere om retten, «markedsføre» tilbudet og legge til rette for at de elevene (og deres foreldre) som er i målgruppen, får tilstrekkelig kunnskap. Niiranen (2011) påpeker at finsk er et fag for spesielt interesserte der de som velger det enten har kvensk/finsk familiebakgrunn eller kommer fra familier der en eller begge foreldre snakker finsk. I praksis vil avsenderleddet for informasjon om tilbud og rettigheter være skoleeier/rektor ved den enkelte skole, men det kan også være opplæringsavdelingen/skolekontoret eller enkeltskoler i den enkelte kommune som koordinerer informasjonen. Mottakerleddet vil være foreldre/foresatte til barn som er i målgruppen med finsk/kvensk bakgrunn, og som potensielt ønsker undervisning i finsk som andrespråk. Data for å belyse dette kan vi få ved å spørre avsenderleddet/rektorer om hvordan de opplyser om rettigheter og tilbud ved sin skole, og vi kan spørre mottakerleddet/foreldre om hvor/hvordan de har fått den samme informasjonen. Vi ønsker å få svar på spørsmålet om **informasjonen om rettigheter og tilbud er god og når målgruppen**. Her vil vi bruke informasjon fra spørreundersøkelsen til rektorer for å få svar på hvordan skoleeier informerer om rettigheter og tilbudet, og intervjuer med foreldre for å få vite hvordan foreldre henter informasjon om rettigheter og tilbud. Videre vil vi se på om foreldrene er fornøyd med informasjonen.

2. Organisering av tilbudet:

Leena Niiranen (2011) peker på at organiseringen av faget der undervisningstimer tas fra andre fag, kan være en årsak til at færre elever begynner med finsk som andrespråk. Dette blir også tatt opp som en viktig faktor i forskningen på nedgangen i antallet elever som begynner med samisk. Fag- og timefordelingen blir en utfordring der mulighetens kunst avgjør hvilke fag timene tas fra og når på døgnet undervisningen legges (Solstad m. fl, 2012).

Vi tar i kartleggingen opp en rekke forhold knyttet til hvordan finsk som andrespråk er passet inn i elevenes timeplan og skolehverdag. Mange elever mister timer i andre fag, og det er ulike måter skoleeier kan løse disse utfordringene på. Vi er interessert i å få vite om **språktilbudet er organisert på en hensiktsmessig måte slik at det ikke oppleves som en ulempe for elevene som skal velge/begynne på faget**. Vi er interessert i hvordan skoleeier velger å organisere undervisningen i elevenes timeplan, og vi ønsker også å se på foreldres og elever mulighet til å påvirke organiseringen?

3. Rekruttering av lærere:

I Handlingsplan for finsk som andrespråk (2011) kommer det fram at noen kommuner har en stor utfordring med lærermangel, og at dette kan være en årsak til at skoler/kommuner ikke får i gang

undervisning. Dette er problemstillinger vi også finner fra samiske som andrespråk (Solstad m.fl., 2012), og hvor rekrutteringen har vært lettere i samiske distrikt enn i de områdene hvor det samiske språket står svakt. Dette tror vi kan være overførbart til finsk som andrespråk, der faget har ulike styrke og rekrutteringsgrunnlag i ulike lokalsamfunn. I rekrutteringsutfordringene ligger også en utfordring i at elevene kan velge mellom undervisning i finsk eller kvensk, og da må også læreren ha kompetansen til å gi denne undervisningen. Niiranen (2011) drøfter kvenskspråkets stilling i ulike nord-norske lokalsamfunn, og påpeker at det er behov for å rekruttere flere lærere som kan undervise i kvensk. Vi vil i kartleggingen drøfte utfordringen med å rekruttere kvalifiserte finsslærere og vil forsøke å gi svar på spørsmålet **om rekruttering og stabilitet blant finsslærere kan påvirke elevenes/foreldrenes ønske om å begynne med finsk**. Vi må vite mer om hvilke rekrutteringsutfordringer skoleeiere har og hvilke ansettelsesforhold som påvirker stabiliteten blant lærerne.

4. Bruk av finsk i hjemmet/lokalsamfunnet og holdninger til språket:

Niiranen (2011) påpeker at elever har ulike forutsetninger for å praktisere finsk/kvensk i sitt lokalmiljø, og dermed ulik motivasjon til å begynne med faget. Noen har språket som morsmål og snakker det med en eller begge foreldre, og noen få har et kvensk-språklig lokalmiljø, mens de aller fleste har liten mulighet til å høre språket i sitt miljø. Vi ønsker å se på finsk/kvensk språkets stilling i de ulike lokalsamfunn og **hvilken betydning lokalmiljøet har for at elever skal velge finsk på skolen**. I dette ligger barnas muligheter for å få brukt språket i hjemmet, blant familien, og i lokalsamfunnet, samt hvordan holdningene generelt er til å bruke språket aktivt i disse miljøene. Faktorer rundt lokalsamfunn og hjemmemiljø vil også kunne belyse frafall underveis i skoleløpet.

Den andre delproblemstillingen om årsaker til frafall underveis i skoleløpet vil kreve andre typer informantgrupper i tillegg til rektorer og foreldre. Her vil hovedfokuset være på klasseromsnivå, hvordan undervisningen er organisert i grupper og nivå, hvordan undervisningen er lagt opp, lærerkapasitet og –kompetanse, tilgangen på gode læremidler, elevers motivasjon og progresjon i faget.

Fem spørsmål knyttet til frafall i finsk som andrespråk:

1. Lærerkompetanse/nettverk

Fra forskning på samisk som andrespråk vet vi at det kan være vanskelig å få tak i kvalifiserte språklærere og de ufaglærte lærerne som alt er ansatt og trenger etterutdanning/videreutdanning (Solstad m.fl., 2012). Det er liten kunnskap om hvordan kompetansesituasjonen er for lærere som underviser i finsk som andrespråk. Arbeid i nettverk kan også være viktig for å spre kunnskap om undervisningsmetoder og faglig innhold, samt tilpasning til lokal læreplan. Nygaard og Solstad (2013) påpeker at slike nettverk ofte blir tilfeldige og er avhengig av initiativ på statlig/fylkesmanns-nivå. Vi ønsker å se på **viktigheten av lærernes formelle kompetanse og mulighet for å delta i nettverk for å gi et godt faglig tilbud til elevene**. Faglig sterke og gode lærere kan være en viktig faktor for å motivere elevene til å fortsette med finskundervisning. Vi vil kartlegge muligheten til å kvalifisere seg gjennom ulike kurs og utdanningstilbud, og hvilke faktorer som kan bidra til å heve kompetansen hos finnsk lærerne. Vi vil også se på betydningen av arbeid i faglige nettverk på kommunalt og regionalt nivå for å styrke kompetansen og tilrettelegge for gode undervisningsformer med godt faglig innhold.

2. Læremidler

Mangel på læremidler har vært et problem for undervisningen i finsk som andrespråk (Niiranen, 2011). Det er brukt lærebøker som er tilpasset den finlandssvenske skolen, og produsert i Finland, og ikke tilpasset norske forhold. Fylkesmennene påpeker også i sin Handlingsplan for finsk som andrespråk (2011) at elevene har manglet lærebøker i faget. De siste fem årene har det imidlertid blitt utviklet flere nye læremidler i Norge. Disse problemstillingene kjenner vi også fra andrespråksopplæring i samisk (Solstad m.fl., 2012) der det påpekes at begrenset læremiddelproduksjon påvirker fagets status både blant elever og lærere. Vi vil se på **tilgangen på gode læremidler i finsk som andrespråk**, og gi et innblikk i hvilke læremidlersom brukes og eventuelt hvordan lærerne selv utvikler læremidler. Videre vil vi se på hvordan læremiddelsituasjonen vurderes av lærere, elever og foreldre, og om dette er en faktor som kan forklare at elever slutter.

3. Elevene blir hengende etter i andre (obligatoriske) fag.

Niiranen (2011) peker på at siden mange elever opplever å miste timer i andre fag må de ta igjen undervisning i de fagene hvor de mister timer, og får dermed et merarbeid. Dette er noe elevene ikke er glad i, og de kan oppleve det slik at undervisningen i faget de forlater kan virke mer interessant. De faglige kravene til elevene øker i både basisfag og finsk når de kommer opp i 4.- 5. klasse, og igjen når de når ungdomstrinnet. I Handlingsplan 2011-13 Finsk som andrespråk (Fylkesmennene i Troms og Finnmark, 2011) blir det også anslått at årsaken til frafallet kan være at kravene til elevene om å nå kompetansemålene i finsk og andre fag blir større fra femte trinn. Dette krever stor egeninnsats og motivasjon fra elevene. Vi ønsker å se på om **frykten for å henge etter i finsk og i andre fag kan være en årsak til at elever slutter med finsk**. Intervjudata med elever og foresatte kan belyse disse problemstillingene.

4. Elevens motivasjon og interesse for faget

Skolens manglende evne til å ivareta elever i faget Finsk som andrespråk kan være en årsak til at mange elever slutter i faget. Et lite fag som bare noen få elever velger, kan bli privatisert, uten at skolens ledelse eller andre enn faglærer bryr seg særlig om hvorvidt elever fortsetter eller slutter med faget (Niiranen, 2011). Motivasjon kan fremmes og hemmes på mange ulike nivå, slik som på skolenivå, klasseromsnivå, og i lokalsamfunnet. Her ønsker vi blant annet å ta opp hvordan skoleeier prioriterer faget, hvordan lærer legger opp undervisningen for å gjøre den interessant for elevene og tilpasse den elevenes ønsker og behov, og til slutt hvordan medelevers holdninger til faget kan påvirke finskelevenenes motivasjon. Gjennom arbeid med lokale læreplaner kan undervisningen tilpasses lokale språklige, kulturelle og historiske forhold. Det er liten kunnskap om hvorvidt og eventuelt hvordan slikt lokalt læreplanarbeid foregår, og Niiranen (2011) nevner at det også har vært ønsker om å utvikle ulike læreplaner i finsk og kvensk. Vi ønsker å se på **hvordan ulike faktorer kan påvirke elevenes motivasjon for å fortsette med faget gjennom hele skoleløpet.**

5. Manglende faglig progresjon

Niiranen (2011) sier at elevene ofte opplever for lite faglig progresjon i faget. Dette blir også nevnt av fylkesmennene i Handlingsplan for finsk som andrespråk (2011). De refererer tilbakemeldinger fra elever som opplever liten faglige progresjonen utover i skoleløpet. Vi vil drøfte ulike årsaker til manglende progresjon, slik som gruppeinndeling der elever fra ulike klassetrinn og nivå blandes, og muligheten til å begynne med finskundervisning gjennom hele skoleløpet. Vi ønsker å undersøke **om liten faglig progresjon i faget kan være en faktor som kan forklare at elever slutter** underveis i skoleløpet.

3 Metode og datainnsamling

Denne kartleggingen benytter tre ulike typer data for å finne svar på problemstillingene som er stilt; utdanningsstatistikk, spørreundersøkelser, og intervjuer.

3.1 Utdanningsstatistikk

Grunnskolen informasjonssystem (GSI) samler inn en omfattende mengde data om grunnskoler i Norge, og det kan hentes ut data om hver enkelt grunnskole. Vi har brukt GSI både for å få oversikt over skoler som har opplæring i finsk som andrespråk, og finne kontaktpersoner og informasjon. Deler av dataene har vært offentlig tilgjengelig for oss, slik som oversikten over totalt antall elever med finsk på hvert klassetrinn over en tidsperiode på siste 10 år, mens andre data er spesialbestilt gjennom Utdanningsdirektoratet, avdeling for statistikk. Spesialbestilte data på skole og kommunenivå er brukt for å analysere elevtallsutviklingen over tid. De spesialbestilte dataene inneholdt informasjon om: 1) Hvilke skoler som har opplæring i finsk siste skoleår 2014/2015. 2) Hvilke skoler som har hatt undervisning minst et av de siste fem årene. 3) Antall elever som tar finsk som andrespråk gjennom tidsperioden 2004-2015 fordelt kommunevis.

3.2 Spørreundersøkelser

To ulike spørreundersøkelser ble sendt til rektorer og lærere ved alle grunnskoler i Troms og Finnmark fylker som tilbyr finsk som andrespråk i skoleåret 2014-2015. Spørreskjemaene var web-baserte og de ble sendt elektronisk via email til deltagerne – dataprogrammet SurveyXact ble brukt til dette. De aller fleste spørsmålene var lukket, men noen få var åpen for å få med nyanser og detaljer. Dette gjelder først og fremst spørsmål knyttet til hvorvidt deltagerne mener at finskfaget har hatt nedgang eller frafall over tid⁵. Deltagerne trengte ikke besvare alle spørsmålene i undersøkelsen, men de fleste gjorde heldigvis det. Spørreskjemaene ble utformet slik at det ikke skulle føre til unødige merarbeid for respondentene. Vi har derfor ikke spurt om tall og fakta (antall elever/timer) som vi kan få fra andre kilder som GSI og Fylkesmennene. Nedenfor kommer vi til å presentere metoder og fremgangsmåter for disse spørreundersøkelsene, først til rektorene så til lærerne.

For å komme i kontakt med rektorene så mottok forskerne en liste fra Utdanningsdirektoratets statistikkavdeling over de 67 grunnskolene som i skoleåret 2014/2015 tilbyr finsk som andrespråk. Kontaktinformasjonen til rektor på den enkelte skole ble funnet på GSI. En av disse skolene tilbyr kun fjernundervisning i faget og blir av den grunn utelatt fra dette studiet. De resterende 66 skolene finner man spredt blant 19 kommuner i de to fylkene. Det ble sendt ut spørreskjemaer og to purringer til rektorene ved alle disse 66 grunnskolene.⁶

⁵ Der informanten ble bedt om å kommentere elevtallsutvikling over tid, ble det spurt om de siste fem årene.

⁶ Respondentene hadde opprinnelig en uke å besvare undersøkelsen på, og første purring ble sendt etter fem dager. Da vi kun hadde fått en svarprosent på 36 % etter syv dager, utvidet vi besvarelestiden med fire dager og

42%, eller 28 av de 66 rektorene, svarte til slutt på undersøkelsen og dette innbefatter rektorer fra 12 av de 19 kommunene som tilbyr finsk. Det er ingen spesielle avvik blant de som svarte, eller blant de som ikke svarte, ut fra geografi og skolestørrelse. Blant de skolene som har mindre enn 5 finskelever besvarte 33% av rektorene (12 av 36) på undersøkelsen, mens 53% av rektorene (16 av 30) ved skoler som har flere enn fem elever besvarte surveyen. Av denne grunn vil det være en tendens til at svarene til rektorene kommer til å avspeile situasjonen til finsk som andre språk ved skoler med relativt mange finskelever, noe som man må ha i minnet under analysen.

Det finnes ingen oppdatert oversikt over alle lærerne som underviser i finsk som andrespråk. Av den grunn inkluderte forskerne et spørsmål i informasjonsdelen til spørreundersøkelsen som ble sendt til rektorene hvor rektorene ble bedt om å sende forskerne en email med email-adressene til finsslærere som underviser ved skolen *dette* skoleåret. Kun 11 (39%) av de 28 rektorene som besvarte undersøkelsen sendte oss email-adresser⁷ (og ingen av rektorene som ikke besvarte undersøkelsen). Dette ga forskerne ikke et annet valg enn å ringe til alle de resterende 55 (av totalt 66) rektorene/skolene og spørre etter email adressene til de aktuelle lærerne.⁸ Det var ikke mulig å få kontakt med rektorer ved seks skoler, selv etter flere forsøk.

Spørreundersøkelsene ble derfor sendt til finsslærere ved 60 av de totalt 66 grunnskolene. Som i spørreundersøkelsen til rektorene, ble det også i dette tilfellet sendt ut to purringer. De seks skolene hvor lærerne ble utelatt har de fellestrekk at flere er små skoler på små steder i Finnmark og har få finskelever. Likevel, siden flere av skolene som er med i spørreundersøkelsen har disse kjennetegnene bør det ikke ha noe særlig betydning for resultatene at lærerne ved disse seks skolene ikke deltar i undersøkelsen.

Noen av de 60 skolene som er med i undersøkelsen har opptil flere finsslærere som dekker timer på ulike nivå, og noen av disse jobber ved flere av skolene i samme kommune. Tilsammen benytter de 60 skolene 39 finsslærere. Av disse 39 finsslærerne besvarte 29 (72%) på undersøkelsen. Disse 29 lærerne representerer 58 av skolene – kun lærere ved tre av skolene svarte ikke på undersøkelsen. En svakhet med spørreundersøkelsen er at noen av lærerne som underviser på flere enn én skole svarte kun på undersøkelsen for en av disse skolene og vi vet ikke hvilken (gjelder 5-10 lærere ved til sammen 20-30 skoler). Grunnen til dette er at lærerne er ansatt av kommunene og bruker derfor ofte samme email-adresse knyttet til arbeidet på ulike skoler. Vi har derfor ikke kunnet spore mailadresser til en konkret skole. På grunn av denne svakheten ble det sendt emailer til alle de aktuelle lærerne i ettertid hvor de ble spurt om de svarte med en bestemt skole i tankene eller tok utgangspunkt i et gjennomsnitt. Dessverre fikk vi ikke mange svar i retur (emailene ble sendt helt på slutten av skoleåret så dette er kanskje ikke så overraskende). Felles kjennetegn blant de lærerne

sendte ut purring nummer 2. Det er mulig at svarprosenten hadde vært større hvis vi hadde gitt dem lenger tid, men undersøkelsene måtte slutføres før sommerferien.

⁷Ved et tilfelle ble en email feiltolket – det virket som om skolen kun hadde en finsslærer, men i virkeligheten var det flere. Da dette ble oppdaget etter at spørreundersøkelsen var avsluttet, fikk dessverre ikke alle lærerne mulighet til å svare.

⁸I situasjoner hvor flere skoler benytter de samme finsslærerne var det nok å kun ringe en av disse skolene. I tillegg så har både Tromsø og Alta kommuner en skole/rektor/leder som koordinerer all finskundervisning i hver av disse kommunene. Av den grunn ble kun Prestvannet skole og Øvre Alta skole kontaktet i disse to kommunene og forskerne fikk så tilsendt lister med finsslærere og skoler i de to respektive kommunene.

som underviser ved flere skoler er at det er en tendens til at de underviser i relativt store tettsteder, eller i byer, og ved skoler hvor det er relativt få elever som følger finsk. For å kompensere for dette avviket har forskerne supplert med ekstra telefonintervjuer blant noen av disse lærerne.

Da spørreundersøkelsen, og særlig rektorsvarene, har et begrenset antall svar, må vi være forsiktig med å generalisere fra utvalget til den totale populasjonen. Dette betyr at vi i presentasjonen av datamaterialet har brukt frekvensanalyser. Vi finner det ikke metodisk forsvarlig å splitte opp materialet i grupper, da tallgrunnlaget blir for spinkelt.

3.3 Intervjuer

I samarbeid med oppdragsgiver ble det valgt ut fem skoler for innsamling av intervjudata fra rektorer, lærere, foresatte, og elever. Utvalget av skoler var basert på geografisk spredning i de to fylkene, skoler med mange og få elever i finsk, og om skolene har hatt nedgang, oppgang eller stabil rekruttering av finskelever de siste fem årene. Dette for å gjøre de utvalgte skolene så representative som mulig for alle de 66 skolene som har undervisning i finsk. En av skolene ligger innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, og elevene følger samisk læreplan. I tillegg til å snakke med elever som hadde finsk, ønsket vi å snakke med noen elever som var sluttet og deres foreldre. Det er derfor markert i tabellen hvor mange av elevinformanter som er «sluttede» og deres respektive foreldre. Her er karakteristikene av de fem utvalgte skolene, tre fra Finnmark og to fra Troms, og kategorisering av intervjudata:

Tabell 3.1: Antall intervju på hver skole og elevtallsutvikling.

Skole	Rektor	Lærer	Elever	Forelder	Elevtallsutvikling
A	1	1 (alle)	3 (to sluttede)	2 (en slutter)	Stabilt
B	1	2 (alle)	3	4 (en slutter)	Stabilt
C	1	1 (alle)	4	3	Oppgang
D	1	1(alle)	6	5 (en slutter)	Nedgang
E	1	1(alle)	3 (to sluttede)	3 (to sluttede)	Nedgang

Ved disse fem skolene intervjuet vi rektoren, alle finsslærerne og så mange elever og foresatte som mulig. Det var ingen problem å få rektorene og lærerne til å stille opp og vi intervjuet dem hver for seg. Ved en skole var det to lærere, de ble intervjuet sammen. De andre skolene hadde bare en finsslærer.

Vi ba rektorene og lærerne om hjelp til å forespørre foresatte og elever om deltagelse i intervjuer. Det ble sendt ut skriftlig informasjon om dette, og det ble samlet inn samtykkeskjema fra foreldre/foresatte om tillatelse til å intervjuere deres barn. Foresatte ble intervjuet sammen i grupper. Vi mener det er forsvarlig og hensiktsmessig å kun intervjuere elever fra femte klasse og oppover, og inviterte disse til samtaler. Forskerne var også interessert i å intervjuere elever som hadde hatt finsk som andrespråk tidligere, men som hadde sluttet. Barna ble intervjuet i grupper med et par unntak. I det ene tilfellet ble elever fra samme skole delt inn i flere grupper siden ikke alle kunne møte opp på samme tid. I et annet tilfelle spurte en foresatt om dattera/sønnen, som gikk på ungdomstrinnet,

kunne få delta gjennom et telefonintervju. De ulike intervjuene tok fra 30 minutter opp til en og en halv time. Intervjuene av lærerne og de foresatte tok gjennomsnittlig lengst tid, mens intervjuene av elevene gikk relativt raskt. Rekruttering av informanter gikk veldig greit, og alle som ble forespurt stilte såfremt de ikke var bortreist eller opptatt på annet hold. Noen elever var på skoletur den dagen vi besøkte deres skole. Dette gir oss en indikasjon på at tematikken engasjerer og opptar informantene.

Intervju med skoleleder og lærere er delvis gjennomført med lydopptak av samtalen. Lydfilen er transkribert for internt bruk, og slettes så snart arbeidet er sluttført. Vi har ikke brukt lydopptak ved elevintervju og foreldreintervju. Prosjektet er meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

3.4 Supplerende datainnsamling

Når svarene fra rektorene og lærerne var analysert, ble det klart at spørreundersøkelsen hadde noen svakheter. I Tromsø kommune er undervisningen organisert fra og finsklærerne tilknyttet en konkret skole - Prestvannet, og lærerne reiser rundt til de ulike skolene for å ha finskundervisning. Spørreskjemaet var ikke tilpasset denne situasjonen, og vi fikk noen tilbakemeldinger fra rektorer på disse skolene at det var vanskelig å svare på deler av spørsmålene siden det var oppgaver som ikke lå til deres skole; - slik som rekruttering av lærere, finne vikarer osv. Vi supplerte derfor spørreundersøkelsen med et par intervjuer rettet mot koordinerende ledd i Tromsø og Alta kommune (hvor en skole også er gitt en koordinerende funksjon). I tillegg supplerte vi med et par telefonintervjuer av lærere som har erfaring med undervisning ved flere skoler. Disse lærerne kan sammenligne situasjonen til finskfaget ved flere skoler samtidig, og kan dermed bidra med en komparativ kunnskap som ble dårlig dekket gjennom spørreundersøkelsen.

4 Resultater fra datainnsamlingen

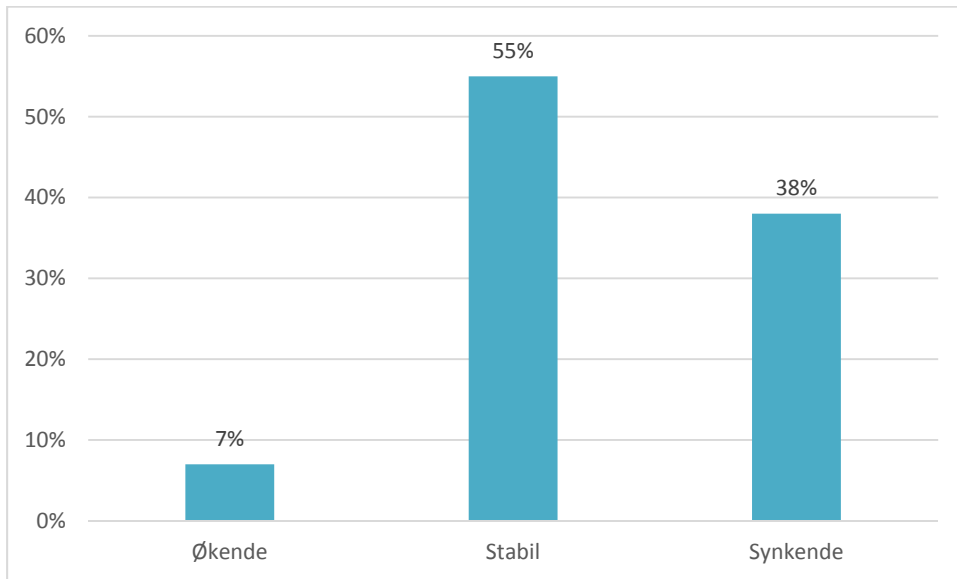
I dette kapitlet skal vi se nærmere på resultatene av spørreundersøkelsene og intervjuene i lys av disse to spørsmålene:

- **Hvilke årsaker kan forklare at færre elever begynner med finsk?**
- **Hvilke årsaker kan forklare at flere elever faller av underveis i skoleløpet?**

4.1 Nedgang i antall elever som begynner med finsk

I figur 2.1 og tabell 2.2, som baserer seg på statistikk fra Grunnskolens informasjonssystem, så vi at det har vært en nedgang i antall elever som har finsk som andrespråk de siste 14 årene. Det har ofte vært små endringer fra år til år, men en betydelig nedgang over tid. I spørreundersøkelsen spurte vi rektorene om hvordan denne utviklingen har vært ved deres skole de siste fem årene. Figur 4.1 viser at 38% av rektorene som var med i undersøkelsen sier at det har vært en nedgang i antall elever som begynner med finsk de siste fem årene, 7% sier at de har erfart en økning, mens hele 55% sier at utviklingen har vært stabil. Vi har gjennom vår spørreundersøkelsen fått informasjon om at utviklingen i antallet elever som begynner med finsk ikke utelukkende er negativ, men faktisk relativt stabil for de fleste skolene som har vært med i undersøkelsen, i hvert fall de siste fem årene. Denne fordelingen reflekteres ikke i Figur 2.1 og Tabell 2.2 der det er umulig å si noe om variasjon mellom skoler som har, eller ikke har, opplevd nedgang i antall elever som begynner med finsk. Det eneste vi vet med sikkerhet er at utviklingen i elevtallet er mer synkende enn økende – noe som støttes i Figur 4.1. Dette er utgangspunktet for resultatene og den videre analysen.

Figur 4.1: Hvordan har utviklingen i antall elever som begynner med finsk som andrespråk vært ved din skole de fem siste årene?* (Antall deltagere (N) = 29).

*Spørsmål til rektorene.

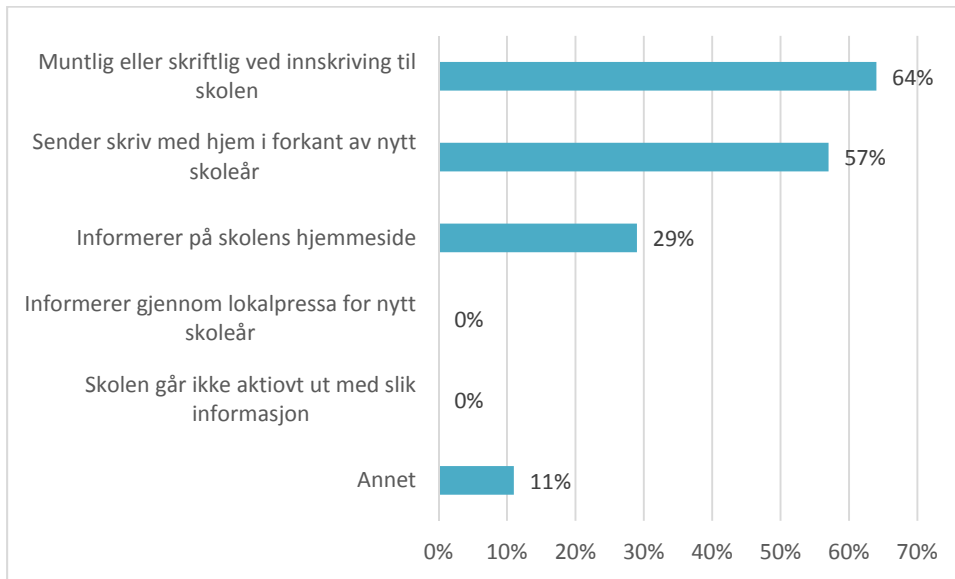
Vi kommer til å ta utgangspunkt i de fire spørsmålene som prøver å belyse nedgangen i antall elever som begynner finsk i grunnskolen for å besvare dette spørsmålet. For å finne forklaringer benytter vi svarene fra spørreundersøkelsene og intervjuene av rektorene og lærerne samt intervjuene av foresatte og elever. Ikke alle disse fire deltagergruppene er aktuelle for å belyse alle teoriene (Se Tabell 2.1).

4.1.1 Kunnskap om rettigheter og informasjon om tilbud

I dette første avsnittet belyser vi spørsmålet om viktigheten av tilstrekkelig informasjon om finsk som andrespråk for at de foresatte skal kunne avgjøre om, eller oppfordre, barna til å starte med faget. Siden tilbudet om finsk som andrespråk er en rettighet, er det viktig at foreldre får god informasjon om tilbudet. Gjennom svar på spørreundersøkelsen og gjennom intervjuer får vi belyst hvordan skoleeier informerer, og hvordan foreldre mottar/opsøker informasjon.

Figur 4.2 viser at, ifølge rektorene, har 64 % av skolene informert om skolenes tilbud i finsk skriftlig eller muntlig ved skoleinnskrivning. 57% av skolene sender skriv til foresatte, mens 29% av skolene har informasjon om dette på deres hjemmeside - ingen bruker lokalpressen. Ved 93 % av skolene har ikke denne informasjonsmåten endret seg de siste fem årene.

Figur 4.2: Hvordan blir foresatte/elever informert om rettigheter og tilbudet i finsk som andrespråk? (Kryss av så mange som passer).*

*Spørsmål til rektorene.

Sammenligner vi intervjuansvarene til rektorene med intervjuer med foresatte, lærere og rektorer ved fem skoler, så gir det et mer nyansert bilde av informasjonen som skolene gir. I spørreundersøkelsen besvarte 10 av 29 rektorer på et åpent spørsmål knyttet til hva de trodde årsakene til nedgangen i finsk kunne være. Tre av disse 10 rektorene skrev faktisk at mangel eller dårlig informasjon ved innskriving er hovedårsaken. I tillegg, tre av fem lærere så vel som tre grupper med foresatte mente at mangle på god nok informasjon fra skolen er hovedårsaken til nedgangen i antall elever som begynner med finsk. Begge de to lærerne som underviser ved flere enn to skoler sa i intervjuene at det er stor variasjon mellom skolene i hvordan de informerer om finskfaget. Tre hovedgrunner ble nevnt. Desto lenger fartstid skolene har med finsk, desto mer erfaring skoleledere/faglærere har med finskfaget, og desto større grad av engasjement/årvåkenhet foreldrene viser, desto bedre informasjon blir gitt.

Foreldre/foresatte ved de to skolene som har erfart nedgang i finsk sier at skolene bør informere om faget «på en mer utfyllende måte.» De mener at skoleledelsene er for lite aktive med å rekruttere elever og de forklarer i alt for liten grad hva som er positivt med å ta finsk, hva man kan bruke språket til, osv. Intervjuansvarene hentyder at problemet ikke nødvendigvis er knyttet til om skolene gir informasjon eller ikke, men at innholdet i denne informasjonen ikke nødvendigvis er tilstrekkelig.

En av foreldregruppene som ble intervjuet sier at de har informasjon om retten til finskopplæring gjennom sitt nettverk/lokalmiljø, og har selv tatt kontakt med skolen for å få oppfylt retten og organisert et tilbud til sine barn. Denne skolen hadde ikke rutiner for å gi informasjon, og gjennom foreldrenes proaktive handling ble dette ordnet. En av de to lærerne som underviste ved flere skoler understrekte at foreldre er nøkkelpersoner til å presse skolene til å informere om finskfaget slik at tilbudet blir lettere tilgjengelig for flere elever.

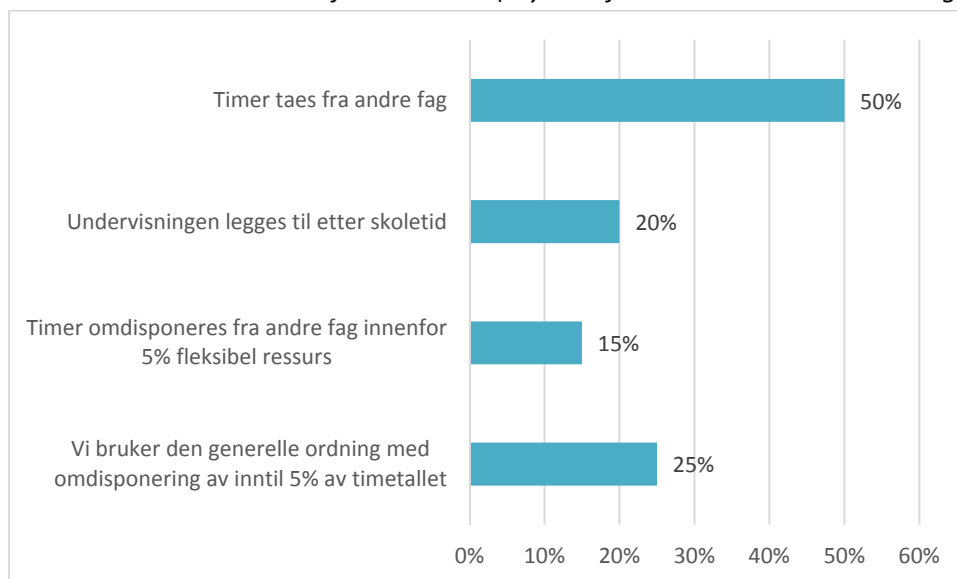
Gjennom intervjuer i Alta har vi fått kunnskap om at skriftlig informasjon om finsktilbud i denne kommunen blir utarbeidet og koordinert av nivået over skolene, men blir distribuert ut på den enkelte skole, og påmeldingen skjer også direkte til nærskolen. Dette var det eneste eksemplet vi fant på at informasjon om rettigheter og tilbud ble koordinert på kommunenivå.

4.1.2 Organisering av tilbudet

I dette avsnittet vil vi belyse spørsmål rundt viktigheten av å tilrettelegge finskundervisningen på en måte som ikke skaper problemer eller ulemper for elevene. I denne delen skal vi fokusere på det faktum at finstimerne ofte tas fra andre fag eller legges til etter skoletid. I tillegg skal vi se nærmere på i hvilken grad elevene kan begynne med finsk gjennom hele skoleløpet.

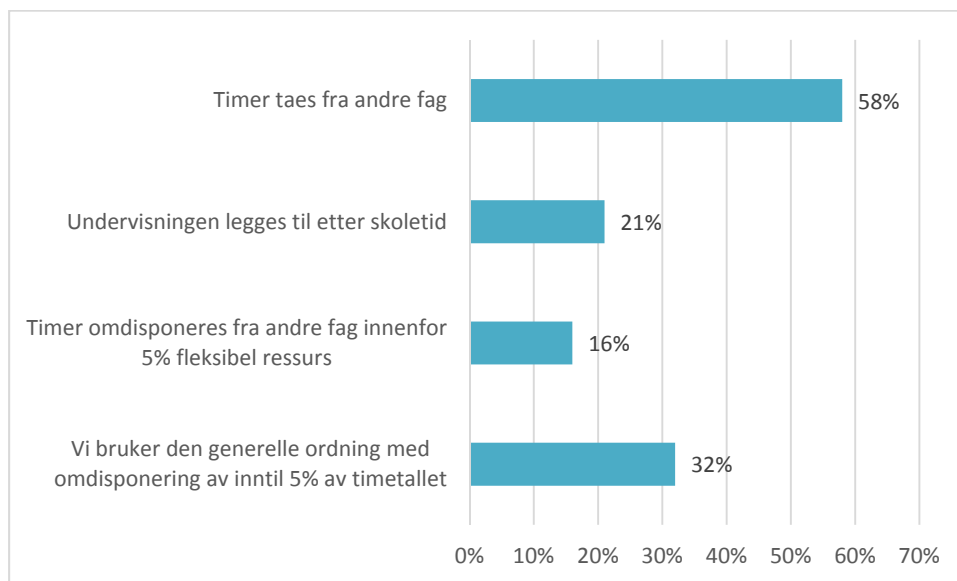
På småtrinnet tar 50% av skolene i undersøkelsen timer fra andre skolefag (Figur 4.3). 58% gjør dette for mellomtrinnet (Figur 4.4), mens 53% for ungdomstrinnet (Figur 4.5). Det er altså ikke store forskjeller på svarene for de forskjellige trinnene. På ungdomsskoletrinnet er det også en høyere andel skoler (30%) som bruker timer omdisponert fra andre fag innenfor 5 % fleksibel ressurs. Andelen er dobbelt så høy som på barnetrinnet. Dette skyldes nok at timer til finskundervisning legges til når andre elever har nynorsktimer.

Figur 4.3: Elever med finsk som andre språk har flere timer enn andre elever.
Hvordan løser skolen dette for 1-4 trinn? (Kryss av flere alternativer om ønskelig).*

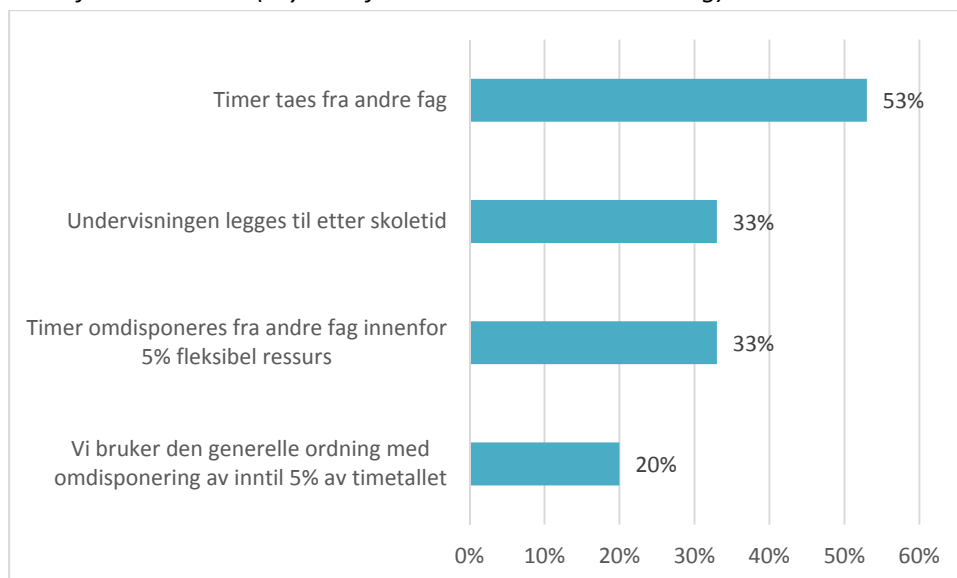
*Spørsmål til rektorene.

Figur 4.4: Elever med finsk som andre språk har flere timer enn andre elever. Hvordan løser skolen dette for 5-7 trinn? (Kryss av flere alternativer om ønskelig).*

*Spørsmål til rektorene.

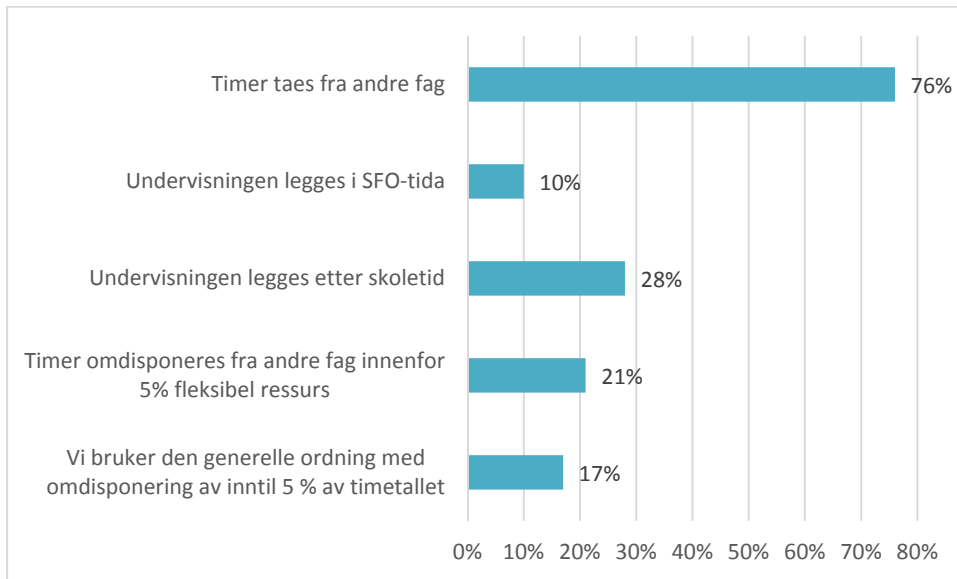
Figur 4.5: Elever med finsk som andre språk har flere timer enn andre elever. Hvordan løser skolen dette for 8-10 trinn? (Kryss av flere alternativer om ønskelig).*

*Spørsmål til rektorene.

Disse resultatene gjenspeiles også i svarene fra lærerne i figur 4.6, men en større andel - 76% sier at timer til finskundervisning tas fra andre fag. Dette kan ha med ulikt utvalg av skoler som rektorene og lærerne representerer å gjøre, eller det kan være ulike oppfatninger av hva som er realiteten hos de to respondentgruppene.

Figur 4.6: Hvordan tilpasses finsk/kvenskundervisningen (som andrespråk) til elevenes timeplan ved denne skolen? (Kryss av så mange som passer)*

*Spørsmål til lærerne.

Foreldre fra fire av de fem intervjukskolene sier at det å ta timer fra andre fag er uheldig. De sier at dette er et spesielt stort problem når barna mister timer i basisfag som norsk og matte eller ikke får delta i «morsomme fag» slik som musikk, kunst og handverk, eller gym. Noen foresatte mente at skolen de siste par årene hadde begynt å ta timer fra andre «mindre viktige» fag på barnetrinnet. Dette så de foresatte på som en forbedring. Vi hørte også om enkelte eksempler der dårlige løsninger hadde fått uheldige konsekvenser for vurdering i andre fag. En forelder sa at undervisningen ett år ble tatt av musikkturen, og eleven derfor ikke fikk fastsatt karakter i dette faget. Foreldrene synes også det var positivt at elevene på ungdomstrinnet nå slipper å ha nynorsk.

På den femte intervjukskolen følger elever med finsk samisk læreplan, noe som betyr at timer til finsk ikke tas fra andre fag, men legges til tidspunkt der andre elever har samisk. Foresatte er positive til dette og rektor mener at det kan være en av grunnene til at deres skole ikke har erfart nedgang i antall elever som begynner med finsk. Disse uttalelsene støttes av data fra GSI som viser stabilt eller økende antall elever med finsk i alle de samiske kommunene i Finnmark de siste 10 årene. Flere lærere svarer i et åpent spørsmål i spørreundersøkelsen at det kan virke avskrekkende på foreldrenes valg av finsk for sine barn at undervisningen går på bekostning av andre (viktige) fag. Det samme sier begge de intervjuede lærerne som underviser på flere skoler i kommuner utenfor samisk språkforvaltningsområde.

Figur 4.3 viser at 20 % av skolene ifølge rektor legger finskundervisning for småtrinnet etter skoletid. 4.4 viser at 21% av skolene gjør dette for mellomtrinnet, og Figur 4.5 viser at 33% gjør dette for trinn 8-10. Det er altså mer vanlig å legge undervisningen etter skoletid på ungdomstrinnet.

Figur 4.6 viser at 28% av skolene legger undervisningen til etter skoletid, ifølge lærerne. Mange foresatte vi intervjuet mente at å legge finskundervisningen til etter skoletid er urettferdig siden barna får lengre skoledager enn de andre elevene. En forelder mente dette særlig var uheldig for de

aller yngste, og hadde valgt å holde førsteklasingen hjemme når undervisningen ble lagt etter ordinær skoletid. Ved en annen intervju skole sa rektor at de aldri hadde lagt undervisning etter ordinær skoletid da dette var å be om at de skulle slutte. De hadde funnet andre løsninger innenfor ordinære skoletid. En lærer som underviser ved flere skoler sa at det å legge finstimer etter skoletid er «motivasjonsdrepende.» På spørsmål mulighet til å påvirke organiseringen av undervisningen, er tilbakemeldingene ikke helt klare. Det virker som både foreldre og elever oppfatter at når timeplanen først er satt, er det lite å gjøre med det. Noen foreldre har gitt beskjed til lærer eller rektor når de er misfornøyd, men ikke alltid følt at dette blir fulgt opp i praksis. Andre foreldre er godt fornøyd med måten undervisningen er organisert på, og synes skolen gjør en bra jobb med å tilpasse timeplanen.

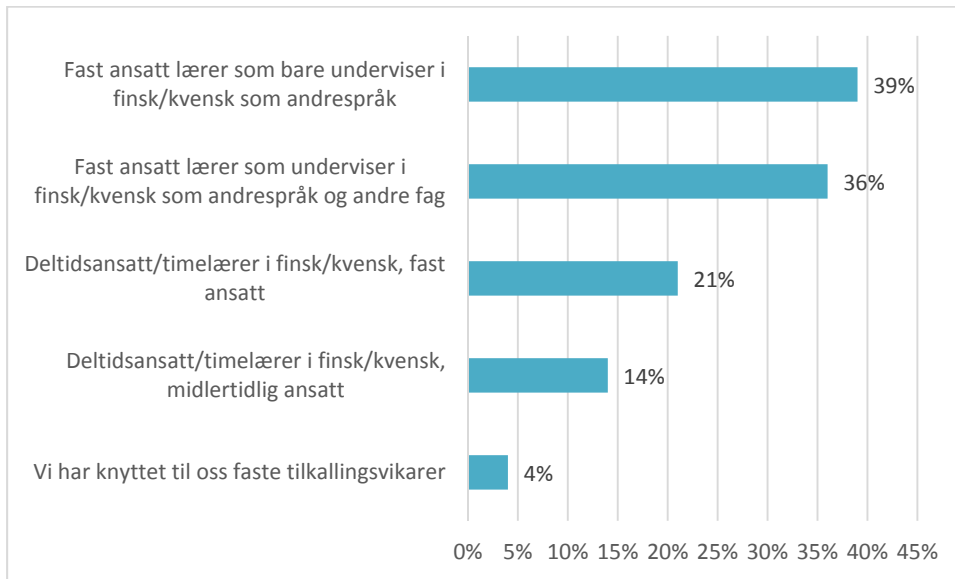
Elevene har en lovfestet rett til å begynne med finskundervisning når som helst i skoleløpet. Det kan være interessant å finne ut om enkelte elever faktisk får mulighet til å begynne med opplæringen når som helst i skoleløpet. I intervjuene fremhevet noen foresatte at det (nesten) ikke er mulig å begynne med finsk etter 1. klasse. Flere ga eksempler på elever som ønsket å begynne med finsk, men som ikke kunne det, eller ikke trodde at de kunne det. Likevel, noen av de foresatte hadde barn som hadde begynt senere i skoleløpet, og ikke møtt problemer med å få dette til. To av rektorene sa i intervjuene at elevene ved deres skoler kunne begynne med finsk når som helst i skoleløpet, men den ene fremhevet at det vil være uheldig om noen begynte uten forkunnskaper etter overgangen til ungdomsskolen. Dette ble begrunnet med at det er eksamensfag og vanskelig å nå kompetansemålene for «nybegynnere». To av rektorene sa at det ikke er ønskelig at elevene begynte etter 1. klasse (evt. 2 klasse) – men, at de så an den enkelte situasjonen.

Det virker som skoler har forskjellig praksis på dette punktet og at rektorene og de foresatte er av forskjellig oppfatning når det gjelder muligheten for å starte med finsk underveis i skoleløpet. Det er mulig dette henger sammen med mangelen på informasjon (og kommunikasjon) rundt finksfaget fra skoleeiers side, noe som var uttrykt både av flere lærere og foresatte samt noen rektorer.

4.1.3 Rekruttering av lærere

Det tredje spørsmålet fokuserer på viktigheten av å ha tilgang til (stabile) lærerkrefter. I dette avsnittet skal vi først se hvilke ansettelsesforhold lærere i finsk har på skolene. Etterpå spør vi hvorvidt skoleeier opplever rekrutteringsutfordringer. I figur 4.7 kommer det frem fra spørreundersøkelsen av rektorene at 75% (39% + 36% = 75%) av finsklærerne er fast ansatt. Vel halvparten av disse underviser bare i finsk som andrespråk, mens litt under halvparten underviser også i andre fag. I tillegg har 4% av skolene faste tilkallingsvikarer. 21% er fast ansatt på deltid, mens 14% er midlertidig deltidsansatt.

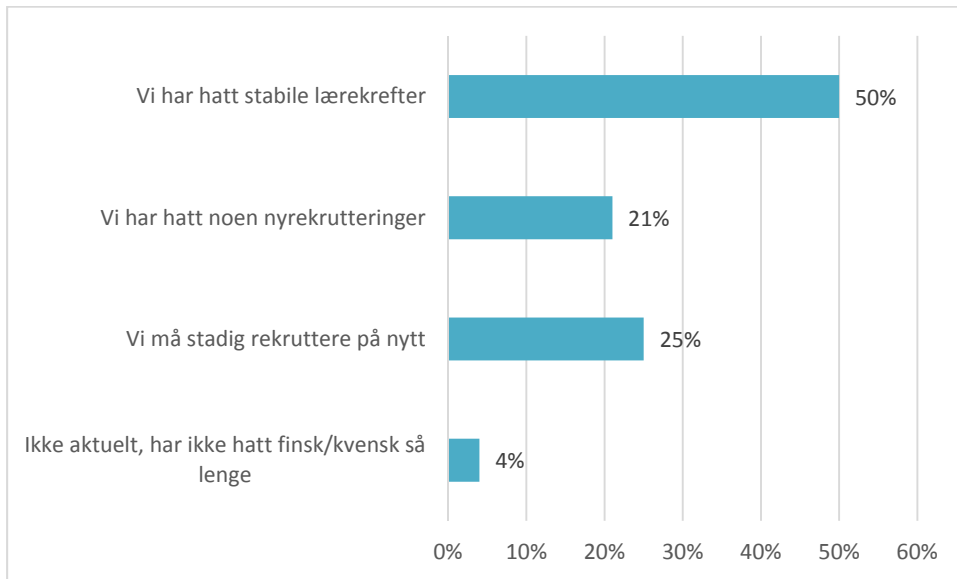
Figur 4.7: Hvilken type ansettelse har finsk/kvænsk lærerne ved din skole?
(Kryss av flere om aktuelt)*

*Spørsmål til rektorene.

Figur 4.8 viser at halvparten av skolene ifølge rektor har hatt stabile lærekrefter, mens 21 % av skolene har hatt noen nyrekrutteringer, de siste fem årene. Hver fjerde skole, eller 25% av skolene, må stadig vekk rekruttere nye finisklærere. Veldig få rektorer og lærere uttrykte i spørreundersøkelsene og gjennom intervjuene at lærermangel er en grunn til nedgangen i antall elever som begynner med finsk. Noen trekker fram at det har vært vanskelig å finne kvalifiserte lærere, men det har ofte løst seg, også noen ganger med ufaglærte lærekrefter, selv om dette ikke er optimalt. Foresatte ved en skole fremhevet lærermangel som et problem, og hadde opplevd at deres barn ikke fikk undervisning ett år skolen ikke klarte å skaffe lærer. Foresatte hadde også opplevd å selv måtte trå til som lærer for kortere perioder når skolen ikke klarte å skaffe andre.

Figur 4.8: Hvordan har kontinuiteten blant finsk/kvensklærere vært ved din skole de siste 5 årene?* (N = 28).

*Spørsmål til rektorene.

Det er viktig å bemerke at alle lærerne som ble intervjuet var kjent med at det kunne være vanskelig å rekruttere finnskylærere da det ikke var så mange av dem. Ved en av de fem intervjukskolene sa en rektor at de har hatt vanskeligheter med å rekruttere finnskylærere mens en annen sa at de faktisk ikke klarte å rekruttere lærer et skoleår. Da ble det heller ikke gitt noen undervisning. I følge flere lærere foregår nå mye av nyrekrutteringen av finske statsborgere, enten direkte fra Finland, eller som har innvandret til Nord-Norge i senere tid. Elevene har rett til å velge kvensk eller finsk opplæring. I enkelte kommuner står det kvenske sterkt, er det behov for å tilknytte seg lærere med kvenskspråklig kompetanse. Vi har ikke datagrunnlag til å kunne si om skoleeier klarer å skaffe lærere med den rette språkkompetansen og om elevene faktisk får opplæring i den språkvarianten de ønsker. Dette vil måtte kreve en helt annen metode. Vi kan ikke utelukke at mangle på ønsket tilbud (språkvariant) kan være en grunn til at færre elever begynner med finsk som andrespråk.

En av de fem lærerne som ble intervjuet sa at han/hun var den eneste personen som hadde søkt på lærerstillinger i finsk ved flere skoler i kommunen. En annen lærer sa at det ikke er så lett å bli finnskylærer lenger her i nord siden finsk ikke lenger finnes som studietilbud ved UiT. En tredje fremhevet at finsk er et lite fag med få elever som ikke alt for mange skoler tilbyr. Det kan føre til små stillinger og mye pendling for lærere som må fylle opp med %-stillinger ved flere skoler for å få full arbeidsuke. Slike stillinger kan være lite attraktive å søke på.

Vi kjenner altså til enkelttilfeller hvor skoleeier ett år ikke har klart å skaffe lærer, og hvor dette har ført til at det ikke blir noe undervisning. Hvor ofte dette skjer, vet vi ikke, men antar at skoleeier gjør sitt ytterste for å løse situasjonen. Vi har også hørt om tilfeller der undervisningen kommer seint i gang da det har tatt tid å få lærer på plass. Da kan kanskje eleven og deres foreldre ha gitt opp.

Det er innlysende at når skoleeier ikke klarer å skaffe lærer og heller ikke vurderer alternative undervisningstilbud (som fjernundervisning), vil ikke elever få oppfylt sin rett. Dette vil påvirke antallet elever som begynner (og fortsetter) med finsk.

4.1.4 Lokalmiljøets betydning for å starte med finsk

Det fjerde spørsmålet fokuserer på viktigheten av at barna kan praktisere språket og at finksundervisningen er forankret i lokale forhold. Fire av de fem lærere som ble intervjuet sier at muligheter for å praktisere finsk utenfor skolen er begrenset til de som har familiemedlemmer eller slektninger som kan finsk/kvensk. For andre elever finnes det kun muligheter gjennom turer til Finland, språkleire, eller lokale festivaler. Den ene læreren som underviser på flere skoler sa at det å ha mulighet til regelmessig å reise til Finland (eller har nær kontakt med folk som bor der) er hovedgrunnen til at barna både begynner og fortsetter med finsk i denne kommunen. Mange steder har foreldregenerasjonen mistet språket eller ikke fått opplæring, og kan ikke være en språklig støtte for sine barn. I et lokalmiljø finnes det en lokal klubb for de yngste elevene hvor de kan høre språket i bruk. Svarene til foreldrene og elevene samsvarer med det lærerne sier.

Noen elever som vi intervjuet har den fordel at den ene eller begge foreldrene har finsk som morsmål. Dette gjør at eleven har en helt annen mulighet til å praktisere språket hjemmet, og flere av de vi snakket med er bruker finsk som hjemmespråk. Det ble også nevnt av foreldre at de ønsket at barna kunne snakke riksfinsk med besteforeldre og andre slektninger i Finland. Noen av elevene med finsk forelder uttrykte også at det å begynne med finsk ble opplevd som et press fra foreldrene, noen hadde godtatt dette, mens andre hadde gjort avtaler om hvor lenge de skulle gå og når de fikk slutte. Den andre læreren som underviste ved flere skoler fremhevet det at (en av) de foresatte snakket finsk er hovedgrunnen til at barna begynner med faget, men også viktig for at elevene ikke faller fra underveis.

Fire av de fem rektorene som ble intervjuet sier at grunnen til at færre elever over tid begynner med finsk, er at språket ikke er synlig i lokalmiljøet og i (lokal) media. Finsk/kvensk er ikke et språk som mange snakker lengre, i alle fall ikke utenom noen familier, og det er ikke lett tilgjengelig på tv etc. Rektorene har inntrykk av at færre foreldre med finske/kvenske aner krever at barna skal ta finsk på skolen i dag, sammenlignet med tidligere. I denne sammenhengen er det viktig å tilføye at foresatte kun ved en av (de fem) skolene påpekte at mangelen på lokale aktiviteter, eller en finsk/kvensk kultur, er en grunn til at finskfaget har erfart nedgang i antall elever som begynner med finsk. Også kun en lærer fremhevet at mangel på aktiviteter i lokalmiljøet (kultur) som en årsak til nedgangen i antall elever som velger finsk som andrespråk.

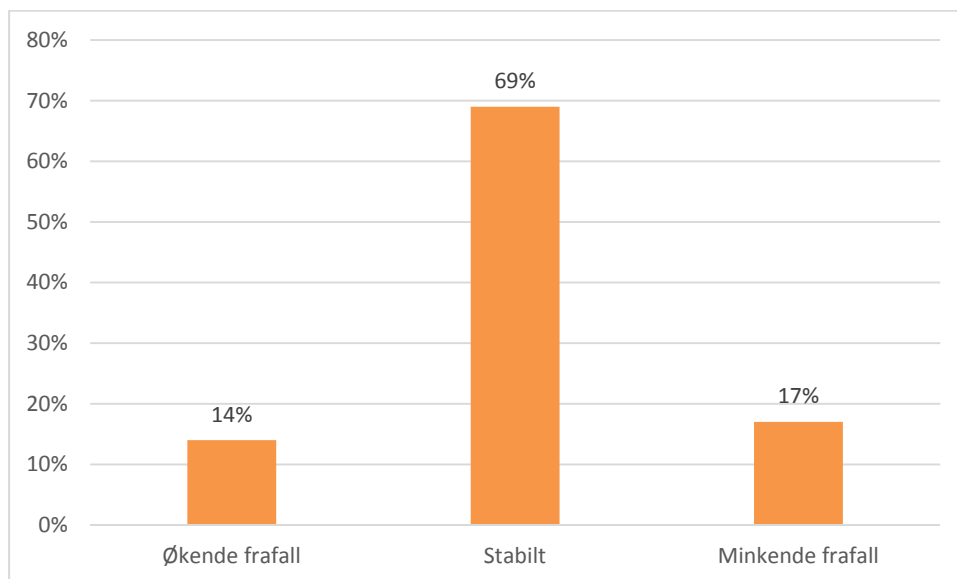
Et relatert tema er å finne ut av hvilke holdninger folk i lokalmiljøet har til finsk som et språk, siden negative holdninger kan påvirke antall elever som begynner med finsk på skolen. I alle elevgruppene som ble intervjuet ble det sagt at andre elever på skolen enten var nøytrale eller positive til både finsk som språk eller det å lære det. Positive holdninger i lokalmiljøet til å ta finsk på skolen var også påpekt av foreldre og lærere.

Disse familiære og lokalsamfunnsfaktorene som er påpekt som mulige årsaker til at færre elever begynner med finsk, vil også gjelde for frafall i finsk underveis i skoleløpet. En manglende språklig støtten i familien og lokalmiljøet kan forklare at elever faller fra underveis i skoleløpet.

4.2 Frafall i finsk underveis i skoleløpet

Figur 4.9 viser at det har vært et stabilt frafall av elever i finskfaget de siste fem årene. Ifølge rektorene så har 69% av skolene erfart at et stabilt antall elever har sluttet med finsk fra år til år. Kun 17% av rektorene sier at de har erfart et økende frafall blant finskelevene, mens 14% mener at det har vært en økning i frafallet fra år til år. Likevel, et stabilt frafall i antall elever er et problem for et fag som gjennom flere år har opplevd nedgang i antall elever som begynner med faget. Tar man dette i betraktning så kan man argumentere at det har vært en relativ økning i frafallet over tid. Uansett, vi ønsker å finne ut hvorfor (så mange) elever slutter med finsk underveis i skoleløpet, og spesielt hvorfor en stor andel av frafallet skjer i overgangen mellom småtrinn til mellomtrinn og i overgangen til ungdomstrinnet.

Figur 4.9: Hvordan har frafallet, underveis i skoleløpet, av elever med finsk som andrespråk vært de siste fem årene?* (N = 29).

*Spørsmål til rektorene.

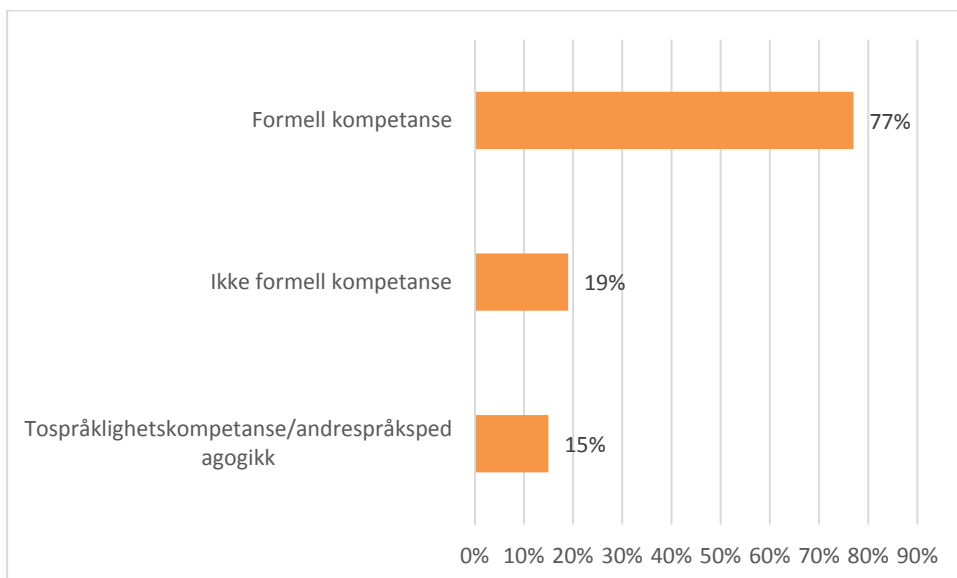
Vi kommer til å ta utgangspunkt i fem spørsmål, som kan belyse frafallet av elever med finsk i gjennom skoleløpet. For å finne årsaker til frafall knyttet til disse kommer vi her, på lik linje som i forrige del, til å benytte svarene fra spørreundersøkelsene og intervjuene av rektorene, lærerne, foresatte og elevene. Heller ikke her er alle deltakergruppene relevante for å besvare alle spørsmålene. (se Figur 2.1).

4.2.1 Lærernes kompetanse og nettverk

Det første spørsmålet belyser viktigheten av å ha godt utdannede og kompetente lærere. I figur 4.10 kommer det frem, ifølge rektorene, at lærere ved kun 19% av skolene mangler formell/pedagogisk kompetanse i finsk som andrespråk. Imidlertid har bare 15 % av lærerne ifølge rektor tospråklighetskompetanse eller spesialisering innen andrespråkspedagogikk.

Besøket på de fem skolene gir et litt annet bilde der få lærere både hadde formell pedagogisk kompetanse og undervisningskompetanse i finsk som andrespråk. Et inntrykk etter intervjuene på skolene er at de fleste lærerne som rekrutteres fra Finland/er finske statsborgere, ofte har god formell pedagogisk kompetanse, men har ofte ikke erfaring med finsk som undervisningsfag, i hvert fall ikke for andrespråksopplæring. For «lokalt rekrutterte» lærere er kanskje situasjonen den motsatte, de kan ha finsk eller kvensk som universitetsfag, men mangler pedagogisk/lærer kompetanse.

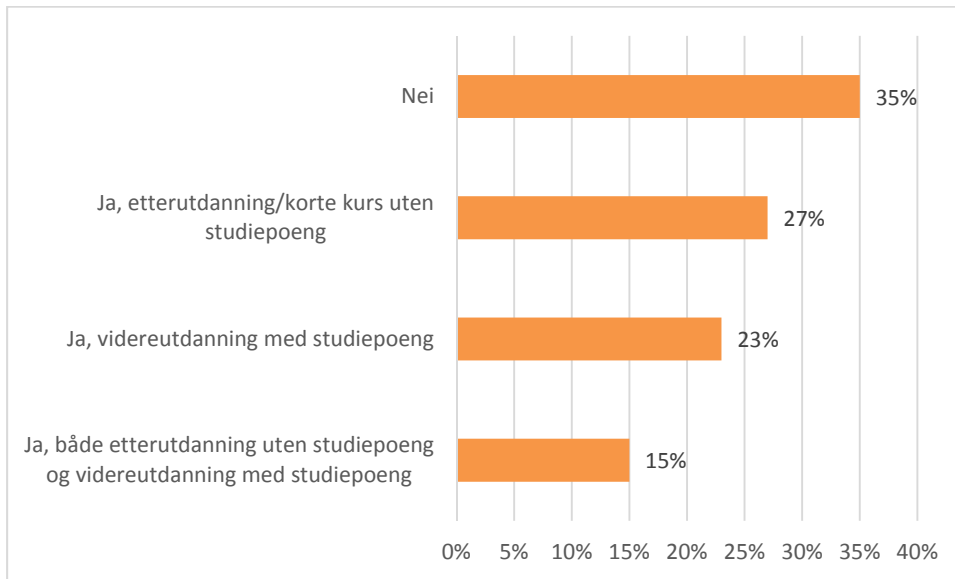
Figur 4.10: Hvilken kompetanse har lærerne i finsk som andrespråk ved din skole?* (N = 29).

*Spørsmål til rektorene.

Vi er også interessert i å vite om lærerne har hatt mulighet til å styrke sin kompetanse ved å delta på ulike kurs/studietilbud. I figur 4.11 ser vi at 65 % (27% + 23% + 15%) av rektorene mener at deres finslærere har hatt mulighet til å gjennomføre kompetansehevingstiltak de siste fem årene, enten etterutdanning med korte kurs uten studiepoeng, videreutdanning med studiepoeng, eller begge deler.

Figur 4.11: Har finsk/kvensklærerne hatt mulighet til å gjennomføre kompetansehevingstiltak de siste fem år? (N = 26).*

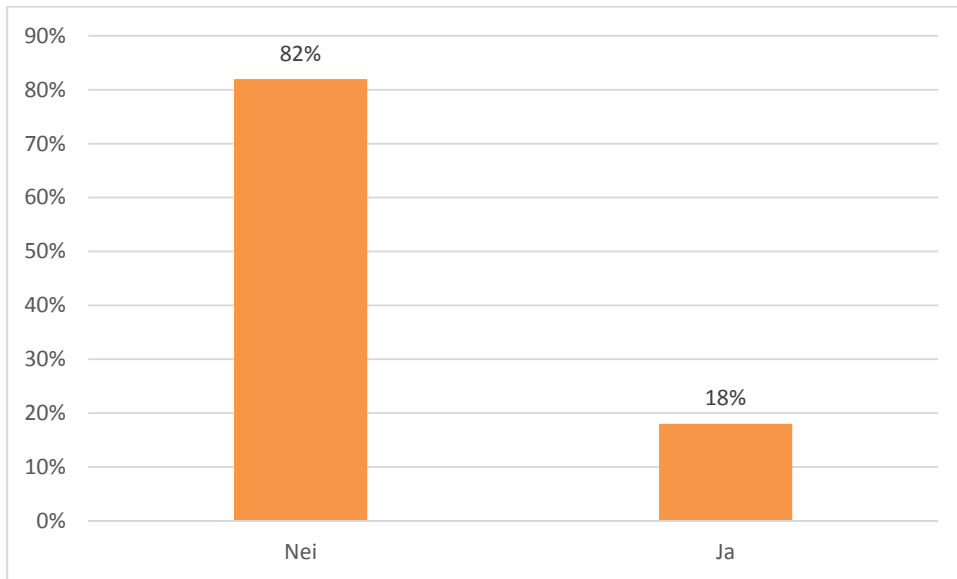

*Spørsmål til rektorene.

Selv om lærerne kanskje har muligheter til å delta på kompetansehevingskurs så skriver 82% av lærerne at skolene IKKE legger til rette for poenggivende kurs eller ikke-poenggivende kurs (Figur 4.12). Det er derfor litt ulike syn på dette avhengig av om vi spør rektor eller lærer. I tillegg nevner en av lærerne i et av intervjuene at kompetansehevingskurs kun er for fast ansatte (14% av finsklærerne er ikke fast ansatt – se figur 4.7). Vedkommende manglet de nødvendige studiepoeng til å få fast ansettelse og dermed komme i betraktning for kompetansehevingstiltak. Begge lærerne som underviste ved flere skoler sier at det er opp til den enkelte lærer selv å finne fram til passende kurs.

Disse dataene hentyder at lærerne formelt sett har mulighet til å delta i kompetansehevingskurs, men at skolen ikke tilrettelegger for dette godt nok i praksis. Et annet forhold som kom opp under intervjuene med lærerne var at det finnes svært få relevante kurs å søke seg til. Enkelte fremhevet også at det ville bli vanskelig å studere ved siden av jobb eller være borte hjemmefra for å gå på kurs/studier.

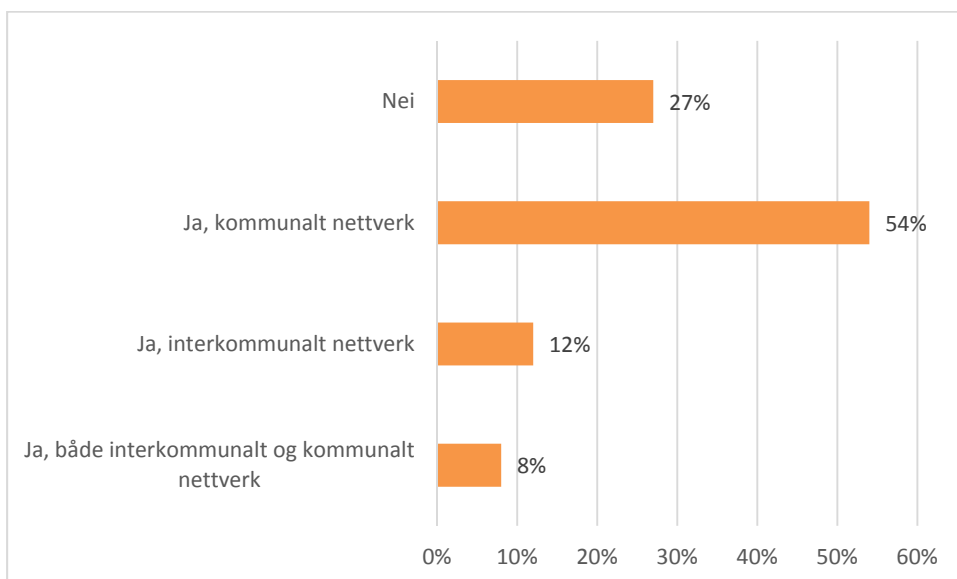
Figur 4.12: Tilrettelegger denne skolen for kompetanseheving i form av poenggivende eller ikke-poenggivende kurs?* (N = 28).

*Spørsmål til lærerne.

Et tema relatert til kompetanseheving og kompetansedeling er i hvilken grad kommunale og/eller interkommunale/regionale nettverk både er tilgjengelig for og benyttes av fin sklærerne. Med få fin sklærere og sjelden daglig kontakt med andre fin sklærere, kan en se for seg at kompetanse og erfaring kan deles mellom lærere i nettverk. Fin sklærere har tilgang til slike nettverk (mest kommunale nettverk) ved 73% (54% + 12%) av skolene ifølge rektorene (Figur 4.13).

Figur 4.13: Har skoleeier etablert nettverk for fin sk/kvensklærere?* (N = 26).

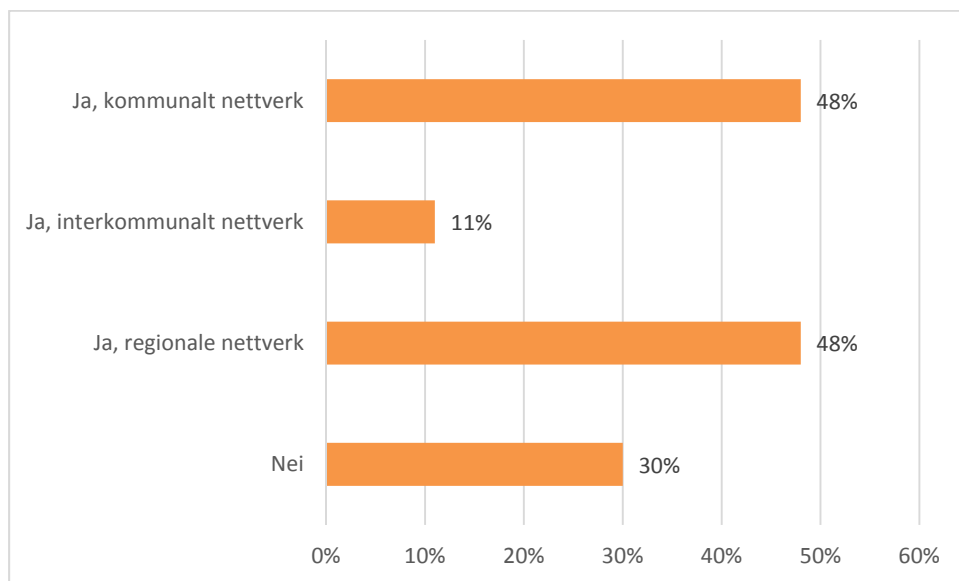

*Spørsmål til rektorene.

Under halvparten av lærerne oppgir å delta i kommunale nettverk, og like mange deltar i regionale nettverk. 30% av lærerne oppgir å ikke delta i noen former for lærernetttverk (Figur 4.14).

Gjennom intervjuene med lærerne er det kommet fram at enkelte lærere har kurset hverandre og dermed hevet sin kompetanse gjennom lærernetttverket de deltar i.

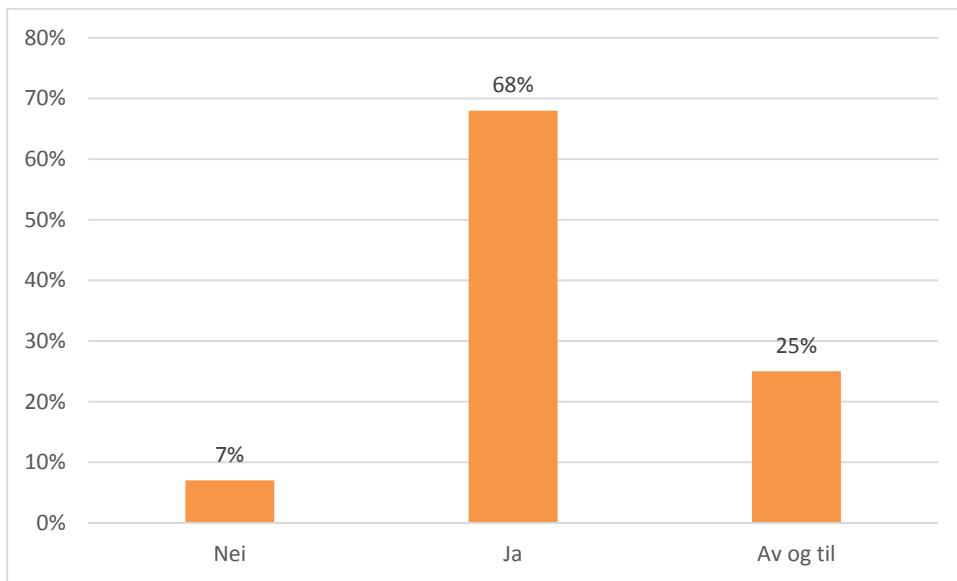
Figur 4.14: Deltar du i lærenettverk for finsk/kvensklærere?* (Kryss av så mange som passer)*

*Spørsmål til lærerne.

68% av lærerne deltar på seminarer som er arrangert av fylkesembetet for finsklærere. En fjerdedel deltar bare av og til (Figur 4.15).

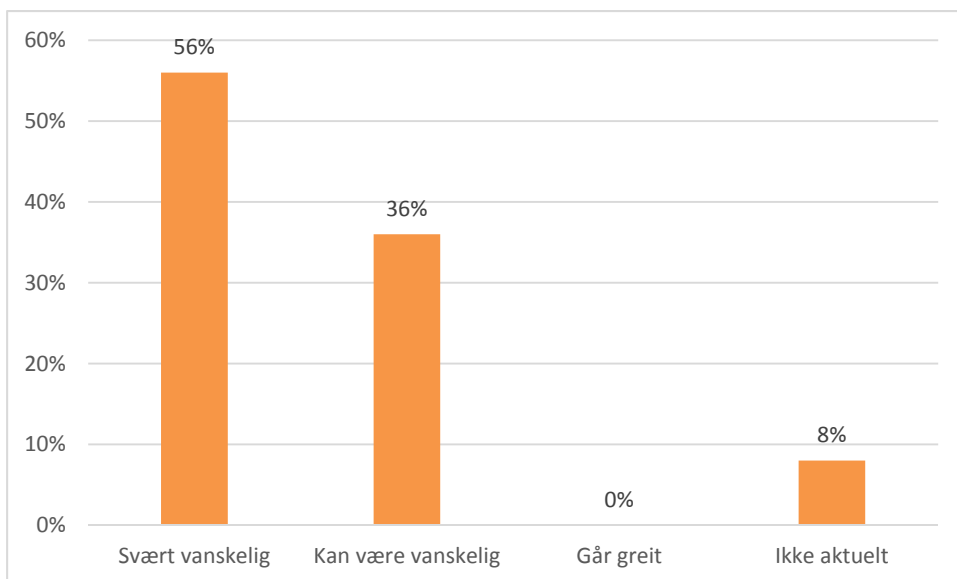
Figur 4.15: Deltar du i årlige seminarer arrangert av fylkesmannsembetet for lærere som underviser i finsk?* (N = 28).

*Spørsmål til lærerne.

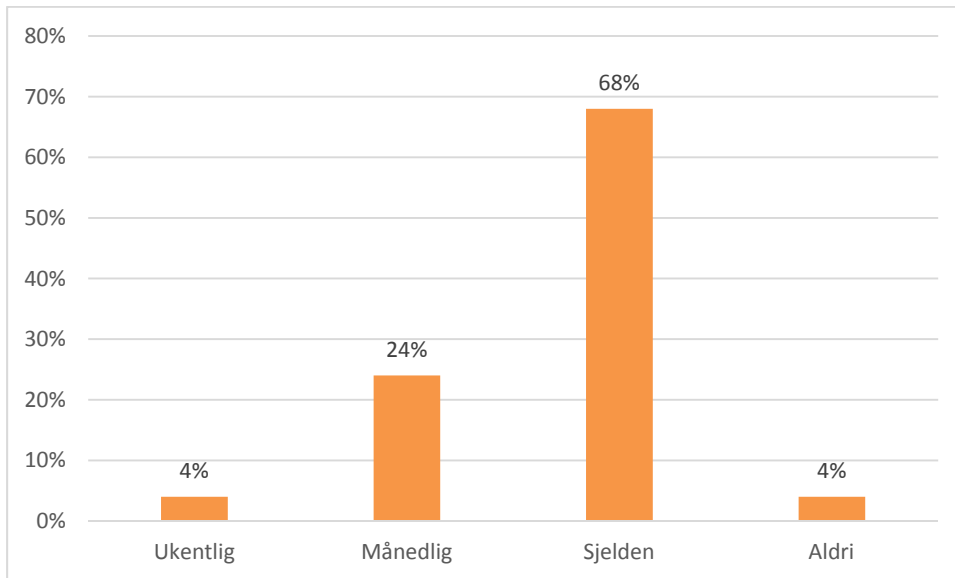
I intervjudataene med lærerne kommer det fram at deltakelse i ulike nettverk er viktig. Mange finsslærere er alene ved sin skole/sine skoler, og trenger å diskutere faglige og praktiske spørsmål med andre. Et annet relatert tema er tilgangen på vikarer og hvor ofte finskundervisningen må avlyses fordi en ikke får tak i vikar. I figur 4.16 kommer det frem at 56% av rektorene mener at det kan være svært vanskelig (56 %) å finne vikarer i finsk.

Figur 4.16: Er det vanskelig å få fatt i vikarer i finsk som andre språk?* (N = 25).

*Spørsmål til rektorene.

Men, på tross av dette sier 72% av rektorene at finskundervisningen aldri eller sjelden avlyses (figur 4.17).

Figur 4.17: Hender det at undervisningen må avlyses?* (N = 25).

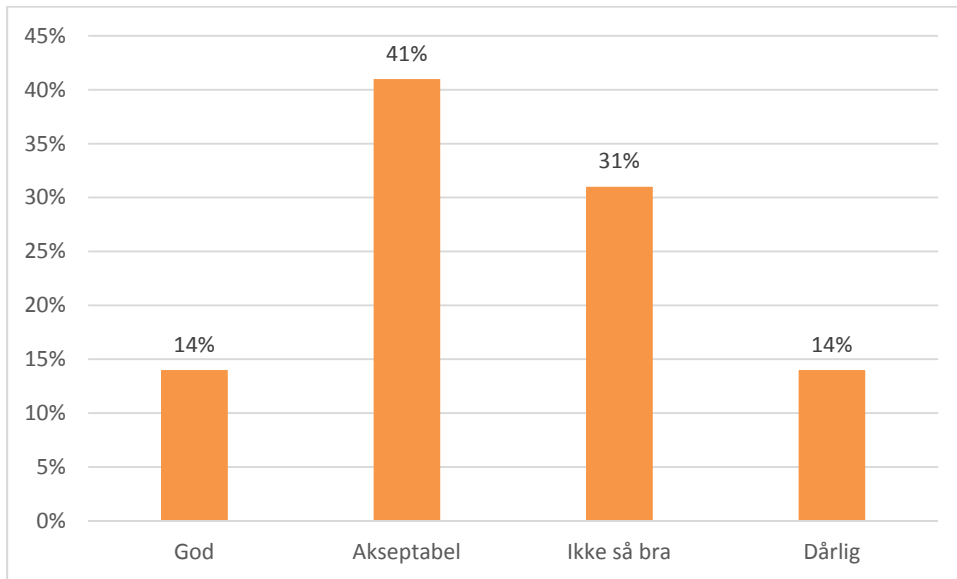
*Spørsmål til rektorene.

Gjennom intervjuene på skolene sitter vi imidlertid igjen med et litt annet inntrykk der elevene ofte opplever at undervisningen blir avlyst. Stabil lærerdekning og tilgjengelige lærere som kan gå inn som vikarer, vil naturligvis variere fra kommune til kommune. I to foreldregrupper ble det sagt at undervisning avlyses om læreren er syk/borte, og det blir ikke gjort noe for å skaffe vikar. Det kunne da hende at andre lærere kom inn og satte elevene i gang med å gjøre oppgaver. Ved andre skoler ble det uttalt at det var det umulig å finne noen vikar.

4.2.2 Læremiddelsituasjonen

Det andre spørsmålet som belyser frafall av finskelever underveis i skoleløpet fokuserer på viktigheten av å ha gode læremidler. 45% av lærerne i spørreundersøkelsen vurderer læremiddelsituasjonen, generelt sett, som ikke så bra eller direkte dårlig (figur 4.18).

Figur 4.18: Hvordan vil du generelt vurdere læremiddelsituasjonen for finsk som andre språk?* (N = 29).

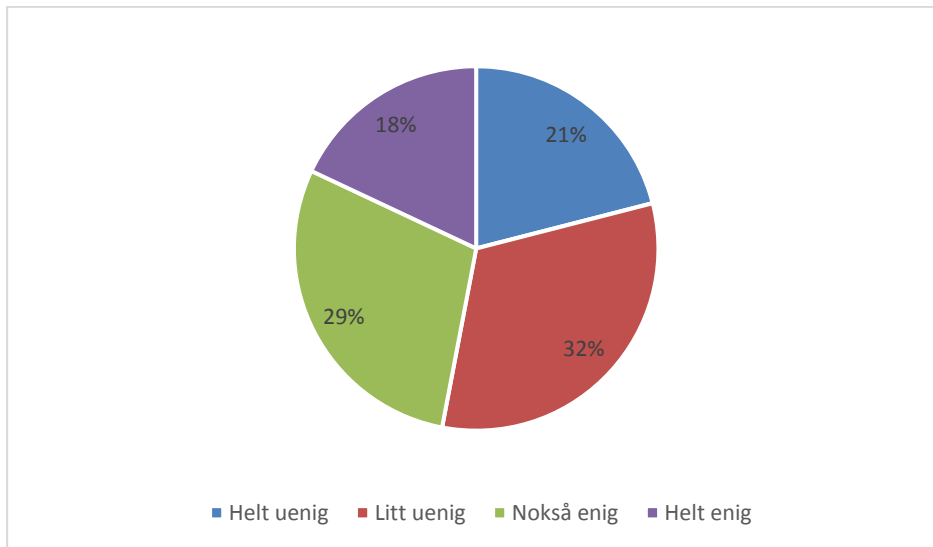
**Spørsmål til lærerne.*

Mens figuren over sier noe om læremiddelsituasjonen generelt, har vi i neste figur fokusert på den faktiske tilgangen lærerne har til læremidler. Det ligger ikke noen automatikk i at skoleeier prioriterer å kjøpe inn de beste og nyeste tilgjengelige lærebøkene. Vi vet heller ikke i hvor stor grad lærerne selv har myndighet til å avgjøre innkjøp av nye lærebøker. Gjennom intervjuer kom det frem at i Tromsø, hvor Prestvannet skole har en koordinatørrolle for alle grunnskolene i kommunen som har finsk, så har lærerne god tilgang på læremidler, inkludert lærebøker. Tidligere år da læremiddelressursene var den enkeltes skoles ansvar, kunne det være stor variasjon i tilgangen på læremidler blant skolene i kommunen.

Mer spesifikt så viser spørreundersøkelsen at 53% (21% + 32%) av lærerne er (helt eller litt) uenig at de har tilgang på gode lærebøker (figur 4.19).

Figur 4.19: Nedenfor følger noen utsagn om læremidler i finsk som andre språk.

Vi ber deg angi hvorvidt du er enig eller uenig i hvert av disse utsagnene: Jeg har god tilgang på lærebøker.* (N = 28) *Spørsmål til lærerne.

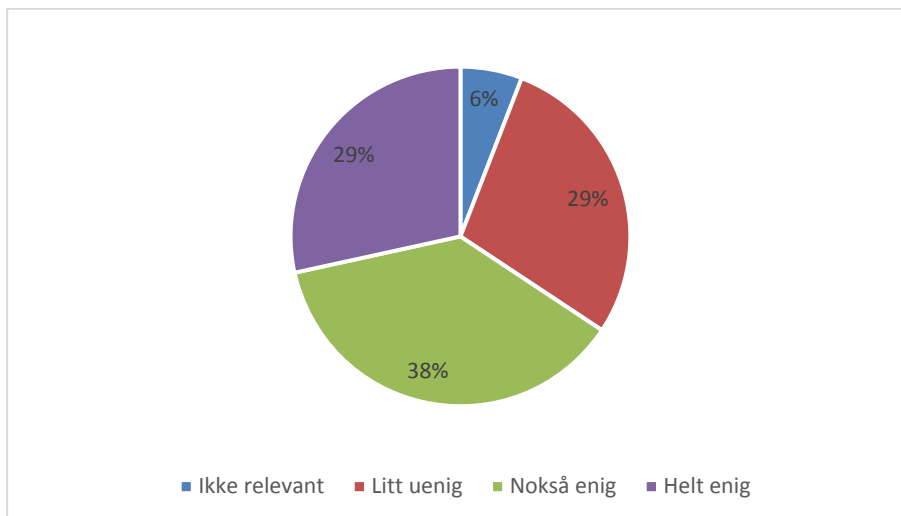

67% (38% + 29%) sier seg (helt eller nokså) enig når vi spør om de bruker egenproduserte læremidler (figur 4.20). Basert på intervjuene av lærerne ved de fem skolene så har tilgangen på gode bøker, eller lærebøker i det hele tatt, vært et problem for finskfaget – de fleste sier at det har vært en forbedring de siste årene (for noen trinn). De fleste foreldrene som vi intervjuet erkjenner at elevene har skolebøker nå, men det virker som om ikke alle vet nok om (innholdet i) dem – noen sier at bøkene ser fine ut. To av fem foreldregrupper sier at skolen har veldig begrensede læremidler i finsk og at barna har mye ark – dette har bedret seg noe de siste årene.

Figur 4.20: Nedenfor følger noen utsagn om læremidler i finsk som andre språk.

Vi ber deg angi hvorvidt du er enig eller uenig i hvert av disse utsagnene.

Jeg utvikler og bruker mye egenproduserte læremidler.* (N= 28) *Spørsmål til lærerne.

4.2.3 Elevene blir hengende etter i andre viktige (obligatoriske) fag.

Det tredje spørsmålet som belyser årsaker til at elevene slutter med finsk underveis i skoleløpet, dreier seg om at elevene blir hengende etter i finsk og i andre viktige (obligatoriske) fag. Gjennom intervjuer med elever har vi fått belyst disse utfordringene, men det tas også opp av lærere og foreldre.

Kun i en av intervjugruppene sa alle elevene at de lett kom på etterskudd i andre fag på grunn av finsken. Halvparten av elevene sa dette i to andre grupper – den andre halvdel i disse to gruppene samt elevene i en fjerde gruppe sa at det ikke var noe problem – de visste at finsk var et ekstra fag og forholdt seg til dette. Den femte gruppen var på en skole hvor de fulgte samisk læreplan, derfor var ikke spørsmålet relevant siden de ikke mistet timer i andre fag når de tok finsk.

I to av de fire elevgruppene fikk vi snakket med noen elever som allerede hadde sluttet med finsk. De fleste av disse elevene sa at hovedårsaken til at de sluttet var at de mistet timer i andre fag og kom på etterskudd. Dette ble særlig viktig når de kom på ungdomstrinnet og de faglige kravene økte og de fikk karakterer. Det med karakter som en årsak til at elever slutter ble også nevnt av de to lærerne som underviser ved flere skoler. Elevene i de to gruppene, hvor ingen av de deltagende elevene hadde sluttet, sa at de trodde at andre elever sluttet med finsk fordi de ble hengende etter i andre viktige fag.

To av seks lærere som vi intervjuet fremhevet at grunnen til at elever sluttet med finsk er relatert til at de blir hengende etter i andre fag. Begge lærerne som underviste på flere skoler sa det samme. Men, disse fire sier videre at finsk er et vanskelig fag og at det blir betydelig mer krevende fra og med 5. klassetrinn – økende faglige vanskeligheter/krav i finskfaget er noe som flere andre lærere fremhever som en årsak til at elever slutter.

Noen av foreldrene til de elevene som har sluttet med finsk sa at grunnen til at barna sluttet var at finsken kom i veien for andre fag, mens andre sa at faget var for vanskelig. I tre av de fem elevgruppene mente noen, eller alle, elever at finsk er vanskeligere enn andre fag. Ved et par skoler så sa de foresatte at elever som strevde i basisfagene (norsk, matte etc.) ble oppfordret til å slutte med, eller ta pause fra (et teoretisk fag som) finsk, slik at de fikk brukt tiden på de obligatoriske fagene.

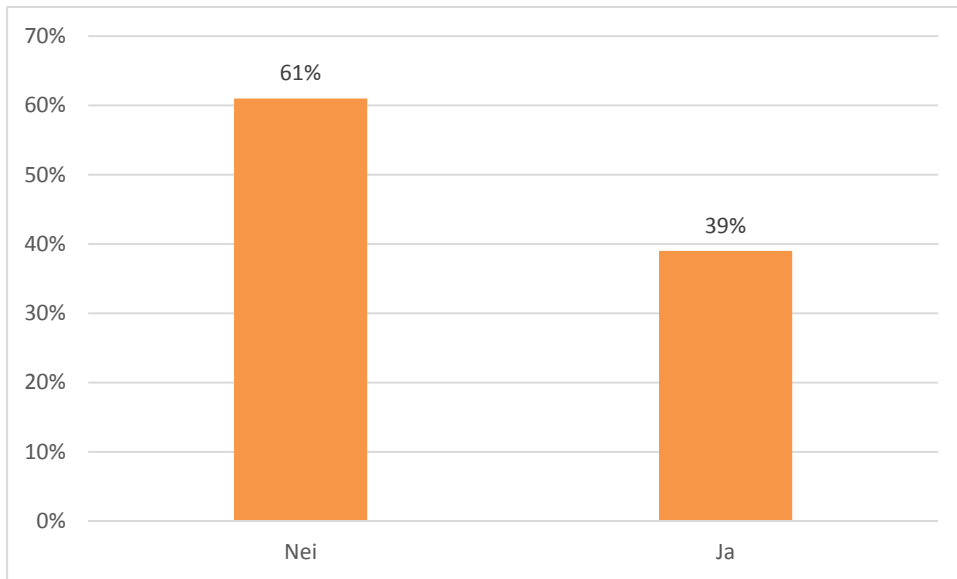
4.2.4 Motivasjon/interesse for faget

Det fjerde spørsmålet fokuserer på at elevene slutter med finsk siden de mister motivasjonen eller interessen for faget. I fire av fem elevgrupper vi intervjuet ble det nevnt at det å lære finsk kunne være kjedelig. To av seks lærere som ble intervjuet mente at grunnen til at elevene slutter med finsk underveis er at de synes at faget er kjedelig. En av disse lærerne, samt en tredje, fremhevet at de fleste elevene slutter like før eller i begynnelsen av ungdomstrinnet og at dette blant annet har noe med økt fokus på den sosiale delen av livet blant mange ungdommer i denne aldersgruppen. Et lignende svar kom frem i intervjuet av en av de to lærerne som underviser ved flere skoler. Den andre fremhevet at det er en tendens for at de elevene som slutter med finsk ikke er godt sosialt

integrert, eller ikke har vennene sine, i finskgruppen – det sosiale er spesielt viktig i overgangen til ungdomsårene.

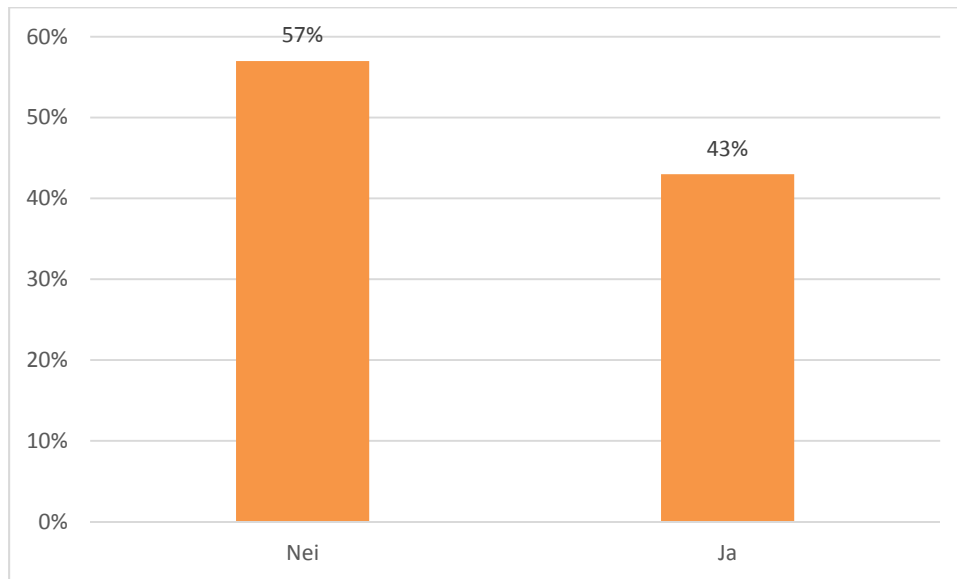
Et relatert tema som kan påvirke interessen for faget er knyttet til om det er utarbeidet lokale læreplaner for finskfaget, og dermed om undervisningen er forankret i lokale forhold. I figur 4.21 kommer det frem at kun 39% av rektorene skriver at skolene har utviklet lokale læreplaner for finsk som andrespråk.

Figur 4.21: Har skolen utviklet lokale læreplaner for finsk som andrespråk?* (N = 28).

*Spørsmål til rektorene.

Figur 4.22 viser at 43% av lærerne skriver det samme. Intervjuene bekrefter at selv der det finnes lokale læreplaner i finsk, har lærerne ulike forhold til disse. Noen steder har de selv vært med på å utvikle disse, og har de «under huden», andre steder kan de være mer fjerne og delvis ukjente. Det siste kan være tilfelle der læreren erforholdsvis nytilsatt.

Figur 4.22: Har skolen utviklet en lokal læreplan for finsk som andrespråk?* (N = 28).

*Spørsmål til lærerne.

Svar fra rektorer og lærere om lokale læreplaner gir oss liten informasjon om hvilke typer skoler/kommuner som har utviklet lokale læreplaner i finsk, og hvilke som ikke har det. Vi har imidlertid noe informasjon gjennom intervjuene som antyder at slikt arbeid er avhengig av finsklærernes eget initiativ. Noen lærerinformanter nevner også at det finnes en gammel plan i kommunen, men at denne ikke er oppdatert. Vi kjenner også til at finsklærere i kommunene i Troms for tiden samarbeider om å utvikle en felles lokal læreplan for finsk i sin region.

Fire av de seks lærerne svarte i intervjuet at de tilpasser undervisningen til lokale forhold, men det ble ikke videre spurt i hvor stor grad dette gjøres. At et mindretalls skoler/lærere knytter faget og undervisningen til lokale forhold kan gjøre faget «fjernt» for elevene, og dermed påvirke deres interesse, eller motivasjonen, for å fortsette med faget.

Elevenes motivasjon kan også påvirkes av lærerens opplegg i klasserommet og hvilke alternative undervisningsopplegg skolen kan tilby. Lærernes evne til å gjøre undervisningen interessant avhenger av mange faktorer, og ca. halvparten av lærerne som ble intervjuet trekker fram viktigheten av at elevene selv får være med på å bestemme hva de skal gjøre og hvordan. Den andre halvparten sa at elevene i liten grad kan påvirke, og at de følger læreboka. Elevene har også synspunkter på dette, og i en gruppe ble det sagt at undervisningen var direkte kjedelig, men de likte å se film. Andre brukte også å spille finske brettspill. På ungdomstrinnet var det flere elever som synes at å bøye verb kunne være litt kjedelig, men det var også elever som likte dette. Noen av elevene var mest opptatt av at opplæringen skulle ha fokus på det muntlige, mens andre savnet mer trening i skriftlig kommunikasjon.

Ved en av skolene som ligger i et kvensk kjernemiljø blir det fremhevet at elevene engasjeres i lokale arrangementer og festivaler, og bruker lokale ressurspersoner inn i undervisningen. Dette finner vi lite av ved de andre skolene hvor det ble foretatt intervjuer da det var få ressurser å spille på og lite som kunne knytte undervisningen til en lokal kontekst. Nettopp av slike årsaker ble det sagt at det er svært viktig for elevene å ha andre typer aktiviteter enn ordinær klasseromsundervisning. Her ble det

trukket fram erfaring med å delta på samlinger/leir der alle elever i kommunen eller i regionen deltar. Denne Deltakelsen ble trukket fram som en veldig viktig faktor for motivasjonen til elevene; de får treffe andre barn som har finsk og ser at de ikke er så alene/få som på sin egen skole, og de får mulighet til å praktisere språket på andre arenaer. Det sosiale er også en viktig faktor. På bakgrunn av intervjuene virker det som finskelever i ulike kommuner ikke har samme mulighet til å delta på slike samlinger; noen kommuner prioriterer dette fra eget budsjett, mens andre ikke gjør det. Noen samlinger har også fått økonomisk støtte eksternt. Noen skoler har også (hatt) tradisjon med å dra på skoletur til Finland. I følge intervjuene på skolene er dette noe som er blitt nedprioritert de siste årene. Tidligere er det søkt ekstern finansiering fra fylkesmannen til slike tiltak, men denne finansieringsmuligheten er i følge informantene ikke lenger tilgjengelig.

4.2.5 Manglende faglig progresjon

Det femte spørsmålet som tar opp årsaker til at elevene slutter med finsk, vektlegger at det er for lite progresjon i faget. I tre av de fem elevgruppene som ble intervjuet synes elevene at det er lite progresjon i faget. Et par av elevene som hadde sluttet sa at lite progresjon var en av grunnene til at de sluttet. De følte at de lærte lite samtidig som faget er vanskelig. I tre av de fem foreldregruppene var noen foreldre usikre på om barna lærte så mye finsk.

Et ting som kan påvirke faglig progresjon har å gjøre med hvordan elevgruppene i finsk er satt sammen ut fra nivå og trinn. Dette varierer naturligvis fra skole til skole og er avhengig av antallet elever og fordelingen på ulike trinn. Ved fire av intervjukskolene ble finskelevene delt inn i tre grupper: Trinn 1-4, trinn 5-7, og trinn 8-10 (selv om ikke alle skolene hadde elever i alle de tre gruppene alle skoleårene). Den femte skolen hadde en finere trinninndeling og tok også hensyn til elevenes nivå. Denne skolen hadde tidligere år hatt stor nivåspredning i finskgruppene som hadde ført til store utfordringer der mange elever sluttet, ifølge læreren. Fininndelingen gjorde ikke ting bedre siden venner ble skilt og puttet i forskjellige grupper. Dette førte også til at flere elever sluttet.

Elevene i tre av de fire førstnevnte skolene fremhevet at gruppene fungert bra ved deres skole siden alle elevene stort sett var på samme nivå. Ved to av disse tre skolene var elever med finsk som morsmål og nybegynnere plassert i ulike grupper.

Fire av seks lærere som ble intervjuet fremhever at nivåforskjeller blant elevene skapte undervisningsutfordringer. Den femte læreren brukte mye tid på timeforberedelser da elevene var på forskjellig nivåer – denne skolen erfarer faktisk ikke stort frafall av elever.

Det er nødvendig å nevne en annen relatert sak som kan skape utfordringer i klasserommet. Noen foreldre sa at det ble mye repetisjon (og lite progresjon) i perioder da det kom nye elever fra et lavere klassetrinn inn i en gruppen på et høyere trinn – for eksempel, når elever begynner i femte klasse går de ofte fra å være i en gruppe sammen med elever fra 1.-4. klassetrinn til å være sammen med elever som går i 5.-7. klassetrinn. Vi hørte også om tilfeller der «sterke elever», gjerne med finsk som morsmål, ble flyttet opp i en gruppe for høyere trinn for å få en bedre tilpassing til elevens nivå. En annen årsak til manglende faglig progresjon i gruppene kan være at det kommer nye «nybegynner elever» inn i gruppene underveis i skoleløpet. Elever har rett til å begynne med finsk når

som helst i skoleløpet (se kap.2), og hvis eleven kommer inn på høyere trinn, vil læreren ha utfordringer med å tilpasse nivået til resten av gruppen. Men det er også utfordringer som går den andre veien; en lærer sa det var krevende å differensiere undervisningen når det finnes flere elever med finsk som morsmål i gruppen. Disse elevene skal også få tilpasset undervisningen til sitt nivå.

5 Drøfting av resultater

Tall fra Grunnskolens informasjonssystem (Tabell 2.2) viser at hovedgrunnen til at finskfaget har erfart en økende nedgang i antall elever de siste 14 årene er fordi færre elever begynner med faget. At et fag som sliter med rekrutteringen også erfarer et jevnt frafall av elever underveis i skoleløpet har en forsterkende effekt på den nedadgående trenden.

Vi kommer i dette kapitlet først til å se nærmere på årsakene til at det har vært en nedgang i antall elever som begynner med finsk som andrespråk før vi diskuterer hvorfor faget erfarer et relativt stort frafall av elever underveis, spesielt blant elever som befinner seg i overgangen til ungdomstrinnet.

5.1 Nedgang i finsk som andrespråk:

Kunnskap om rettigheter og tilbud

Rent metodisk er det ikke mulig å få oversikt over hvor mange elever (og deres foreldre) som er i målgruppen og faktisk kunne ønske seg undervisning i finsk. Vi vet heller ikke om alle som ønsker et undervisningstilbud faktisk får tilbud om dette i dag. Selv om lovverket sier at elever med kvensk-finske aner har rett på slik undervisning, kjenner vi ikke til at det foregår noen overprøving av språklig/kulturell bakgrunn eller at elever uten slik bakgrunn blir nektet undervisning. Vi vet heller ikke om skoleeier bruker lovverkets formulering om at det må være minst 3 elever for at et tilbud skal gis til å nekte enkeltelever et undervisningstilbud. Det vi imidlertid har en del data på er hvordan skoleeier informerer om rettigheter og tilbud, og hvilke syn ulike respondentgrupper har på denne informasjonens kvalitet.

Finsk er et lite språkfag og kan som en lærer sa fremstå som et fag for spesielt interesserte. Det kan derfor oppfattes som det ikke er behov for å gå bredt ut med informasjon, men heller målrette den mot «de vi vet har en finsk-kvensk bakgrunn». Dette kan kanskje fungere i små, gjennomsluktige lokalsamfunn, men neppe i byer og på større steder. Det er heller ikke sikkert at alle familier med en finsk-kvensk identitet står åpent fram med dette, og som med samisk er det mange som har en finsk-kvensk kulturell og språklig bakgrunn som krever et bevisst valg fra foreldrenes side for å revitalisere denne identiteten. Å velge finsk/kvensk for sine barn, kan derfor være et resultat av en lang prosess hvor såre minner om fornorskning og marginalisering må bearbeides. I tillegg er barn av arbeidsinnvandrede fra Finland og innvandrede gjennom ekteskap en annen målgruppe som trenger informasjon om rettigheter og tilbud. Det er derfor svært viktig at informasjon om rettigheter og tilbud når ut til alle, og ikke bare de en tror er i målgruppen. Resultater fra denne kartleggingen viser at måten skoleeier informerer om språktilbudet på, varierer fra skole til skole. Skriftlig eller muntlig informasjon ved innskriving er det mest vanlig, men bare vel halvparten av rektorene ved skolene som er med i denne undersøkelsen sier at denne informasjonen gis ved hvert nytt skoleår. Med tanke på at elevene har rett til å begynne med finsk gjennom hele skoleløpet, er det nødvendig at denne informasjonen repeteres årlig. Vi har hørt om kommuner og skoler som har gode rutiner på dette, mens andre ikke har det. Ca. en tredjedel av rektorene ved skolene som er med i undersøkelsen sier at det ligger informasjon om finstiltbudet på skolens hjemmeside. Vi har ikke foretatt en systematisk gjennomgang av dette, men har besøkt noen hjemmesider for å se hvordan en slik informasjon kan

arte seg. Det meste av informasjonen er vanskelig tilgjengelig, og en må lete godt for å finne noe som helst. Det vi har funnet gir referanser til lovgrunnlaget, men lite om hvordan skolen har tilrettelagt for slik undervisning, og hvordan en skal gå fram for å melde inn ønsket. Vi minner om at fylkesmennene i Troms og Finnmark har utarbeidet en informativ brosjyre som kunne vært brukt aktivt, både å dele ut ved nytt skoleår, og ved å legge link til denne på skolens hjemmeside.

Gjennom intervjuene har det kommet fram at «skoleeiers ansvar for at informasjon når ut» kan tolkes på flere måter. De fleste legger en forståelse i at dette er rektor på nærskolen, men det kan også være koordinatorene for finskundervisning i de kommunene der dette finnes. Noen nevner også at en offensiv informasjon krever at kommunen tar tak i dette på et overordnet nivå. Der slik usikkerhet oppstår, har ansvaret lett for å bli pulveriseres. Siden det er rektorene ved den enkelte skole som til syvende og sist er ansvarlig for at informasjonen når ut til «sine» elever/foreldre, vil regulariteten og innholdet/kvaliteten på denne informasjonen være avhengig av at rektor har god kunnskap om og interesse av å «markedsføre» tilbudet. Flere informanter fremhever at gjennom skolens lange erfaring med å tilby finsk, bygges det også opp kompetanse om hvordan dette tilbudet skal fremmes. Ved skolene som ikke har erfaring, eller har hatt slik undervisning sporadisk, kan manglende rutine påvirke måten det informeres på. Det kan også være en utfordring der rektor er ny eller der viktige ressurspersoner som finsklærere slutter, og kunnskapen og kontinuiteten blir borte. Foreldre og lærere fremhever også at selv om det gis noe informasjon, så er ikke denne god nok til å få flere til å begynne med faget. Det må informeres mer inngående og det må legges vekt på fagets viktighet og muligheter i samfunnet. Det blir også fremhevet gjennom intervjuene at foreldrenes initiativ og krav er en viktig drivkraft for å få oppfylt retten, og særlig ved skoler der det ikke har vært kontinuerlig undervisning i finsk, ville tilbudet neppe blitt gitt om ikke foreldrene hadde stått på og krevd dette. Noen foreldre vi har intervjuet har også fått kunnskap om rettigheter til finskopplæring gjennom andre kanaler i nærmiljøet; det kan være venner, i religiøse miljøer eller gjennom finske/kvenske organisasjoner/institusjoner. Dette understreker viktigheten av lokalmiljø og andre interesseorganisasjoner som målbærere av informasjon og kunnskap.

Konklusjonen på dette temaet er at informasjon om rettigheter og tilbud er svært viktig, og at skoleeier/ректор har et stort ansvar for at denne informasjonen er tilgjengelig og når ut. Dette er ikke bare snakk om at informasjonen skal være tilgjengelig, men at det også inntas en «proaktiv rolle» på vegne av faget. Gjennom god og relevant informasjon tror vi at flere elver kan rekrutteres til faget.

Organisering av tilbudet

Organiseringen av finsktilbudet inn i elevenes timeplan er et viktig og vanskelig tema, og en utfordring som finsk har felles med 2. språkfag som samisk. Måten disse 2. språkfagene er lagt inn i UDIRs fag- og timefordelingen, gir mange begrensninger, og i evalueringen av Kunnskapsløftet 06 samisk (Solstad m.fl., 2012) ble dette omtalt som «det umuliges kunst»; det finnes ingen fullgod løsning på hvordan disse timen skal passes inn i timeplanen, og de fleste løsningene har flere ulemper som kan virke negativt inn på interessen til å begynne med faget.

På en eller annen måte må timer tas fra andre fag, og for å få kabalen til å gå opp på barnetrinnet velger også en mindre andel skoler å legge undervisningen etter ordinær skoletid. Flere informanter mener at å legge undervisning etter skoletid er mest uheldig, mens andre er mer opptatt av at

elevene mister undervisning i andre fag når timer tas fra disse til finskundervisning. Undersøkelsen viser at rektorer må utøve stor kreativitet, noen prøver å ta av norskfaget, eller bruke fleksibel ressurs/omdisponering av timetall, men ofte må det også tas fra andre fag. Da kan målet være at det ikke tas fra samme fag hvert år for samme elev, eller at en bytter fag halvveis i året. Vi har også sett løsninger med ulike fag annenhver uke. At dette er komplisert er det ingen tvil om, og når elever fra ulike klasser, både på samme trinn og ulike trinn, skal settes i samme gruppe, vil dette nødvendigvis medføre at undervisningen tas av ulike fag for ulike elever. Der finsslærer underviser på flere skoler, kan det også være begrensede valgmuligheter når rektor skal legge kabalen som at lærer bare er tilstede på skolen en dag i uka. Kartleggingen antyder at rektorer med god erfaring i å gjøre dette, har funnet brukbare løsninger. Det er viktig at faget er i tankene når timeplanarbeidet starter, for vi har også hørt om eksempler der vurderinger rundt når finstimerne skulle legges kom alt for seint i gang, og kabalen alt var lagt. Da er det vanskelig å lage en god timeplan. Elevene og deres foreldre må vite hvilke konsekvenser valget av finsk som andrespråk får for timeplanen, slik at de kan vurdere disse «ulempene» opp mot fordelene med å velge faget.

På ungdomstrinnet kan det være litt lettere, da deler av finstimerne kan tas fra nynorsk, og undervisningen kan legges til tider da andre elever har fremmedspråk/språklig fordypning/arbeidslivsfag. Det er derfor litt overraskende at spørreundersøkelsen viser at det er nettopp på ungdomstrinnet flest rektorer, en av tre, melder at undervisningen legges etter skoletid.

Elever som følger samisk læreplan/bor i samisk språkforvaltningsområde, opplever mindre utfordringer da finskundervisningen etter vår informasjon legges til timer der andre elever har samisk. Om det tilrettelegges for å velge både finsk og samisk som andrespråk, vet vi ikke, men dette kan i så fall by på de samme problemene som utenfor språkforvaltningsområdet med at timer må tas fra andre fag eller legges utenfor ordinær skoletid.

Gjennom kartleggingen har vi fått informasjon om at ordinær klasseromsundervisning dominerer. Med bakgrunn i få finskelever på hver skole og kunnskap om vansker med å skaffe lærere til finsk som andrespråk, kunne en forvente å finne en utstrakt bruk av fjernundervisning i dette faget. Så langt vi vet, er det kun en kommune som i skoleåret 2014/2015 ga sine elever undervisning i finsk ved fjernundervisning, visstnok via skype. Vi har stilt oss noen spørsmål om hvorfor ikke fjernundervisning i høyere grad blir vurdert som aktuelt når det er vanskelig å rekruttere eget undervisningspersonale. Det ser ikke ut til at det finnes særlig erfaring med å vurdere digitale og virtuelle muligheter for undervisning i finsk som andrespråk, og at potensialet her er uutnyttet. I samisk som andrespråk er fjernundervisning forholdsvis vanlig (Solstad, Balto og Solstad, 2012), og det er flere tilbydere som har spesialisert seg på dette. Vi har også fått kunnskap om at det er aktører rundt Kvensk institutt og Porsanger samiske språksenter som har prøvd å få finansiert prosjekt for å bygge opp kompetansen i finsk/kvensk fjernundervisning, men at det ikke har lyktes å få finansiering til dette. Denne kartleggingen tyder på at det kunne være behov for en slik kompetanse.

Rekruttering av lærere

Halvparten av rektorene sier de har stabile lærekrefter i finsk og opplever ikke rekrutteringsproblemer, mens den andre halvparten har måttet rekruttere over tid eller nylig. Det er grunn til å tro at variasjonene er knyttet til geografi og finskspråkets status i ulike lokalmiljø, men også hvilke ansettelsesforhold arbeidsgiver kan tilby finsslærere. Over en tredjedel av finsslærerne er i følge rektorsvar deltidsansatt, og en del av disse har også kun midlertidig ansettelse. Ikke alle kommuner kan tilby en finsslærer en tilnærmet full stilling med undervisning i finsk, og der det er mulig, vil det kreve at læreren reiser rundt til flere skoler. Dette kan oppleves som lite attraktivt og stressende.

Vi kjenner bare til enkelttilfeller der mangel på lærere har ført til at det ikke blir gitt undervisning, og vet derfor ikke om dette kan være en viktig grunn til at antallet elever som begynner med finsk går ned. Som regel klarer skoleeier å løse situasjonen, og finne midlertidige løsninger.

Lokalmiljøets betydning for å starte med finsk

Det ser ut til å være to hovedgrunner til at elever starter med finske som andrespråk; de har finsk-kvenske aner som er knyttet til en historisk innvandring til Nord-Norge, eller de lever i familie der en eller begge foreldre kommer fra Finland. For den første gruppen kan det å begynne med finsk være et ønske om å revitalisere finsk/kvensk språk som slektninger har brukt og den kulturen de tok med seg. Men svært få elever opplever å ha aktive språkbrukere i sitt nærmiljø, og de fleste foreldrene har ikke hatt mulighet til å lære språket eller mistet det underveis. I intervjuene blir manglende språkbruk/synlighet i lokalmiljøet trukket fram som en årsak til at færre elever begynner med finsk i skolen. Det blir også sagt at færre foreldre med en finsk/kvensk bakgrunn benytter seg av retten til å kreve opplæring for sine barn. For den andre gruppen som har en eller begge foreldre fra Finland, vil lokalmiljøets betydning være definert til familien og husholdet der «riksfinsk» i større eller mindre grad praktiseres. Noen finske foreldre ønsker at barna lærer finsk på skolen fordi det er morsmålet deres, andre vektlegger muligheten til å snakke med besteforeldre og andre slektninger i Finland. Vi er usikre på (har ikke data) som kan belyse om det faktisk er en nedgang i antallet elever som begynner med finsk i denne gruppen.

5.2 Frafall i finsk som andrespråk

I resultatkapitlet har vi belyst flere årsaker fra forskjellige «kontekstuelle nivåer» som, direkte så vel som indirekte, forklaringer på frafallet i finsk underveis i skoleløpet, og spesielt at frafallet først og fremst skjer i overgangen fra barne- til ungdomstrinnet.

Lærernes kompetanse er viktig, og resultater fra kartleggingen viser at lærerne har muligheter til å være med på forskjellige kompetansehevingskurs, men skolene er lite flinke til å tilrettelegge eller oppfordre til dette. Lærerne må derfor ofte selv ta initiativ om de skal øke sin kompetanse. Undersøkelsene og intervjuene gir ingen inntrykk av at finsslærerne er dårlig kvalifisert, men det kom frem i intervjuene og undersøkelsene at ikke alle lærerne hadde *både* generell pedagogisk kompetanse og kompetanse i finsk som undervisningsfag. Få hadde også spesialisering i

andrespråkspedagogikk. For å styrke lærernes formelle språkkompetanse er det viktig at de blir oppmuntret til å delta på relevante kurs og studietilbud.

Langt ifra alle finsklærere deltar i eller har tilgang til lokale/regionale lærernettsverk – noe som kan være viktig for å spre kunnskap om undervisningsmetoder og faglig innhold. Finskfaget har som alle andre skolefag behov for at lærerne får regelmessige faglige oppdateringer for å utvikle faget i tråd med generelle endringer i skole og samfunn.

Det er viktig at det blir tilrettelagt for kompetansehevingskurs og nettverkssamarbeid fordi en mindre andel av elevene oppgir at de, og andre de kjenner til, slutter med finsk fordi de at de opplever for lite progresjon i faget. Nå sier ikke elevene at dette er på grunn av at lærere har manglende kompetanse, men de påpeker blant annet at individuell tilpasning er viktig for læreprosessen. Det er derfor også viktig at rektor i samarbeid med finsklærere får til en god inndeling av gruppene slik at elever på samme nivå blir plassert sammen. Der det ikke er mulig, vil det kreve ekstra mye av læreren og dennes evne til å differensiere undervisningen.

En faktor som kan bidra til at elevene synes faget er kjedelig er at undervisningen ikke er knyttet til og tilpasset lokale forhold. Utvikling av lokale læreplaner i finsk kan derfor være viktig. Ifølge kartleggingen er det flere kommuner/skoler som ikke har prioritert et slikt arbeid. Arbeid med slike planer skjer ofte på grunn av initiativer i lærernettsverk i en kommune eller region. Det kan være nyttig om lærernettsverk som har jobbet med slike lokale tilpasninger kan dele sin kunnskap med lærere i kommuner/regioner som mangler erfaring med slik kunnskapsoverføring.

Det er også viktig å trekke frem at det sosiale aspektet er svært viktig for mange elever, spesielt i (overgangen til) ungdomstiden. Lærere trekker frem viktigheten av at elevene er sosialt integrert og har venner i finskgruppen. Flere av de som slutter i overgangen til ungdomsårene er i følge lærerinformanter ofte elever som ikke er godt sosialt integrert i gruppene, eller at båndene i gruppene ikke er sterke.

Noen elever får muligheter til å være med på forskjellig lokale/regionale finske/kvenske aktiviteter i sine nærmiljø. Slike aktiviteter synes flere elever er inspirerende og morsomme. Andre skoler, som ligger nær grensen, har mulighet til å besøke Finland. Vi vil særlig trekke fram språksamlinger/språkbud som en mulighet til å treffe andre elever som har finsk. Informanter trekker fram slike aktiviteter som viktige for å motivere elevene til å fortsette, og kan hindre frafall. Kartleggingen antyder at finskelever har ulike muligheter til å delta på slike aktiviteter da aktivitetene ofte er avhengig av ekstern finansiering eller at det prioriteres innenfor kommunens budsjett. Lærere, elever og foreldre nevner at alle elever burde hatt muligheter til slik deltakelse.

På bakgrunn av dataene i kartleggingen, slutter de fleste elevene med finsk fordi skolen etter hvert krever mer arbeid og elevene blir hengende etter i finskfaget eller i andre fag. Finsk blir betraktelig vanskeligere fra og med femte klassetrinn og krever en større, og mer tidkrevende, innsats fra elevene for å henge med. I tillegg tas det timer til finskundervisningen fra andre fag, og elevene må arbeide mer på egenhånd for å ta igjen tapt undervisning i disse andre fagene.

For at elevene skal kunne henge med i finskfaget, er det selvfølgelig en fordel å ha et godt utviklet læreverk. Dessverre har ikke lærematerialet, og spesielt ikke lærebøker, vært godt nok utviklet for alle klassetrinn i finskfaget. Det har også vært mangel på lærebøker som er tilpasset til norske forhold og andrespråkspedagogikk. Det har også vært mangel på læremateriell på kvensk. Gjennom intervjuene kom det frem at det har vært en kraftig forbedring på dette området de siste årene. Likevel, undersøkelsene viser at flere finsklærere ikke har tilgang til gode lærebøker. Disse resultatene kan antyde at ikke alle skolene får mulighet til å kjøpe inn de nyeste bøkene som finnes. Både lærere og foresatte mente at mangelfullt lærematerialet kan være en medvirkende grunn til at elever slutter.

Lærere og elever sier at finsktimene ofte er basert på mye «lek og gøy» og det muntlige dominerer frem til omtrent femte klasse. Faget blir betraktelig mer krevende når fokus rettes mot skriftspråket og grammatikk. Enkelte informanter stiller også spørsmålsteget ved fagets intensjon da antallet timer i uken ikke er tilstrekkelig til at elevene lærer språket som et andrespråk.

I tillegg til at finskfaget blir vanskeligere ettersom elevene kommer opp i høyere klassetrinn, øker også kravene i andre fag. Dette gjør det spesielt krevende for finskelevenene som må ta igjen det de går glipp av (mens de har finsk) i andre fag. Å bli hengende etter i fag som matte, engelsk, og norsk er spesielt problematisk siden de er basisfag. Det må også påpekes at elevene ikke liker å miste timer i «morsomme» ikke-teoretiske fag slik som gym, kunst og håndverk, musikk etc. Å legge finsktimene til etter ordinær skoletid er heller ikke populært.

6 Konklusjon

Vi skal avslutte med å se nærmere på tre årsaksfaktorer som kan forklare at både færre elever begynner med finsk, og at et relativt stort antall elever faller fra underveis i skoleløpet.

Den første årsaksfaktoren er knyttet til skolen og skoleeiers rolle, som ansvarlig for å gi informasjon om rettigheter og finsktilbud, og som tilrettelegger for undervisningen. Det kom frem i analysen at skolen ikke alltid gir tilstrekkelig informasjon til de foresatte om finskfaget. I tillegg har vi kartlagt at det kan være usikkerhet rundt hvem som skal ha ansvaret for å drive en «mer proaktiv rekruttering» av elever og «markedsføre» undervisningstilbudet. Mangelfull informasjon om rettigheter og tilbud mener vi er en viktig grunn til at det har vært nedgang i antall elever som begynner med finsk. Vi har i tillegg sett at skoleeier ikke er flinke nok til å tilrettelegge for at finsklærere skal kunne øke sin kompetanse, men at lærerne også må være flinkere til å melde inn ønsker og behov for kompetanseheving. Etter- og videreutdanningsmuligheter kan være viktig for at lærerne skal kunne gi en mer variert og tilrettelagt undervisning slik at færre elever faller av underveis.

Den andre årsaksfaktoren til nedgang i antall elever med finsk er at timer til finskopplæring tas fra andre fag. Det kom frem i analysen at foreldre er bekymret for at barna skal bli hengende etter i andre fag hvis de velger finsk. Dette har innflytelse på enkelte foreldres avgjørelse om de faktisk velger finsk for barna sine, og at elevene slutter underveis når arbeidsbyrden i finskfaget og andre fag øker. Når elevene når ungdomstrinnet vil de også ha større mulighet til selv å bestemme om de vil slutte eller fortsette. Frafallet skjer først og fremst i overgangen til ungdomstrinnet hvor finsk, og andre fag, begynner å bli krevende. Det må også fremheves at elevene heller ikke liker at timer tas fra «morsomme» ikke-teoretiske fag, eller at finstimen blir lagt til etter skoletid.

Den tredje årsaksfaktoren finner vi på lokalsamfunnsnivå, og dreier seg om at finsk/kvensk nesten ikke lenger er et levende språk i lokalsamfunnene. Dette gjør at få elever og deres foresatte, selv de med finske/kvenske røtter, viser interesse av å velge finsk som skolefag. I tillegg kommer det frem at å ikke kunne praktisere språket regelmessig utenom skoletimene gjør at elever mister motivasjon og faller av etter hvert, spesielt i overgangen til ungdomstrinnet. Å skape arenaer for lokale aktiviteter, gjeninnføre vennskapsskoleordning med skoler i Finland og gi alle elevene mulighet til å delta på språkbud/samling, kan kompensere for mangelen på praktisering av språket.

Litteratur

Andreassen, Irene (2005) *Ei framtid for kvensk språk? Status og utfordringer i dagens situasjon*, ARINA Nordisk tidsskrift for kvensk forskning

Fylkesmennen i Troms og Finnmark, oppvekst- og utdanningsavdelingene (2011) *Finsk som andrespråk, Handlingsplan 2011-13*.

Nygaard, Vigdis og Marit Solstad (2013) Rettigheter og praksis i samisk opplæring under LK06 Samisk, kapittel i bok: Karseth, Berit, Jorunn Møller og Petter Aasen (red.) *Reformtanker - Om fornyelse og stabilitet i grunnsopplæringen*, Universitetsforlaget.

Seppola, Bjørnar (1999) *Opplæring i finsk i norsk grunnskole*, Kulturtidsskrift utgitt av landslaget for finnskylærere i Norge

Sollid, Hilde (2005) *Språkdannelse og -stabilisering i møtet mellom kvensk og norsk*. Novus Forlag

Solstad, Karl Jan, Vigdis Nygaard og Marit Solstad (2012) *Kunnskapsløftet 2006. Samisk – Mot en likeverdig skole?* Sluttrapport fra evalueringsarbeidet av Kunnskapsløftet Samisk (LK06S) Nordlandsforskning-rapport nr. 1/2012.

Solstad, Marit og Aila Marge Varsi Balto, Karl Jan Solstad (2012) *Samisk via fjernundervisning – Ei kartlegging og veien videre*. Nordlandsforskning rapport nr. 10/2012

Speitz, Heike og Beate Lindemann (2002) *Status for 2. fremmedspråk i norsk ungdomsskole*. Rapport 03/02 Telemarksforskning

Niiranen, Leena (2011) Finsk som andrespråk i norsk skole – fagets historie og dagens utfordringer, *NOA Norsk som andrespråk, Årgang 27, 1/2012, s. 59-85*

Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).

Udir (2015) *Fag- og tidsfordeling og tilbudsstruktur for grunnskole og vidaregåande opplæring i Kunnskapsløftet*, Vedlegg 1 til rundskriv Udir-1-2015

Udir (2009) *Læreplan i finsk som 2. språk* (Gjeldende fra 01.08.2009)

Udir (2015) *Veiledning til læreplan i finsk som 2. språk* (publisert 21.07.2015)

Vedlegg:

Spørreundersøkelse til rektorene

Spørreundersøkelse til lærerne

Spørreundersøkelse til Rektorene

Velkommen til spørreundersøkelsen om finsk som andre språk i grunnskolen!

Vi er takknemlig for at du vil ta deg tid til å delta i vår spørreundersøkelse om å kartlegge årsaker til frafall i finsk som andre språk.

Det vil ta ca. 10-15 minutter å besvare spørsmålene.

På forhånd takk for hjelpen!

1. Hvordan har utviklingen i antall elever som begynner med finsk som andre språk vært ved din skole de fem siste årene?

- ☐ Økende
- ☐ Stabil
- ☐ Synkende

2. Hvordan har frafallet, underveis i skoleløpet, av elever med finsk som andrespråk vært de siste fem årene?

- ☐ Økende frafall
- ☐ Stabilt
- ☐ Minkende frafall

3. Hvordan blir foresatte/elever informert om rettigheter og tilbudet i finsk som andrespråk? *(Kryss av så mange som passer)*

- ☐ Muntlig eller skriftlig ved innskriving til skolen
- ☐ Sender skriv med hjem i forkant av nytt skoleår
- ☐ Informerer på skolens hjemmeside
- ☐ Informerer gjennom lokalpressen før nytt skoleår
- ☐ Skolen går ikke aktivt ut med slik informasjon
- ☐ Annet:

4. Har informasjonsmåten endret seg de siste 5 årene?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, spesifiser gjerne kort hvordan:

5. Har skolen utviklet lokale læreplaner for finsk som andrespråk?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, spesifiser gjerne kort hvordan:

6. Hvilken type ansettelse har finsk/kvænsk lærerne ved din skole? *(Kryss av flere om aktuelt)*

- ☐ Fast ansatt lærer som bare underviser i finsk/kvensk som andrespråk
- ☐ Fast ansatt lærer som underviser i finsk/kvensk som andrespråk og andre fag

- ☐ Deltidsansatt/timelærer i finsk/kvensk, fast ansatt
- ☐ Deltidsansatt/timelærer i finsk/kvensk, midlertidig ansatt
- ☐ Vi har knyttet til oss faste tilkallingsvikarer

7. Hvordan har kontinuiteten blant finsk/kvensklærere vært ved din skole de siste 5 årene?

- ☐ Vi har hatt stabile lærekrefter
- ☐ Vi har hatt noen nyrekrutteringer
- ☐ Vi må stadig rekruttere på nytt
- ☐ Ikke aktuelt, har ikke hatt finsk/kvensk så lenge

8. Hvilken kompetanse har lærerne i finsk som andre språk ved din skole?
(Kryss av så mange som passer)

- ☐ Formell kompetanse
- ☐ Ikke formell kompetanse
- ☐ Tospråklighetskompetanse/andrespråkspedagogikk

9. Hvis skolen i løpet av de siste fem årene hatt problemer med å rekruttere lærere i finsk som andre språk, er det primært?

- ☐ Lærere med formell kompetanse
- ☐ Både lærere med formell og uformell kompetanse

10. Har finsk/kvensklærerne hatt mulighet til å gjennomføre kompetansehevingstiltak de siste fem år?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, etterutdanning/korte kurs uten studiepoeng
- ☐ Ja, videreutdanning med studiepoeng
- ☐ Ja, både etterutdanning uten studiepoeng og videreutdanning med studiepoeng

11. Hvor ofte bruker skolen vikarer for finsk/kvensklærere?

- ☐ Ukentlig
- ☐ Månedlig
- ☐ Sjelden
- ☐ Aldri

12. Er det vanskelig å få fatt i vikarer i finsk som andre språk?

- ☐ Svært vanskelig

- ☐ Kan være vanskelig
- ☐ Går greit
- ☐ Ikke aktuelt

13. Hender det at undervisningen må avlyses?

- ☐ Ukentlig
- ☐ Månedlig
- ☐ Sjelden
- ☐ Aldri

14. Har skoleeier etablert nettverk for finsk/kvensklærere?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, kommunalt nettverk
- ☐ Ja, interkommunalt nettverk
- ☐ Ja, både interkommunalt og kommunalt nettverk

15. Har skolen i løpet av de siste 5 årene hatt samarbeid med skoler i Finland?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, spesifiser gjerne kort hva dette dreier seg om:

16. Elever med finsk som andre språk har flere timer enn andre elever.
(Kryss av flere alternativer om ønskelig)

	Timer taes fra andre fag	Undervisningen legges til etter skoletid	Timer omdisponeres fra andre fag innenfor 5% fleksibel ressurs	Vi bruker den generelle ordning med omdisponering av inntil 5% av timetallet	Vi har ikke elever med finsk som fremmedspråk på disse trinnene
Hvordan løser skolen dette for 1-4 trinn?	☐	☐	☐	☐	☐
Hvordan løser skolen dette for 5-7 trinn?	☐	☐	☐	☐	☐
Hvordan løser skolen dette for 8-10	☐	☐	☐	☐	☐

trinn?

17. Alt i alt, er språktilbudet elevene får i finsk som andre språk organisert på en hensiktsmessig måte i forhold til å nå målene i læreplanen?

- ☐ Ja, absolutt
- ☐ I stor grad
- ☐ Delvis
- ☐ I liten grad
- ☐ Nei

18. Mange skoler har opplevd en nedgang i antallet elever med finsk som andre språk. Hvis dette også gjelder din skole, har du noen tanker rundt årsaker til at færre elever begynner med finsk? (Åpent svar)

19. Mange skoler har også opplevd et frafall i antallet elever som følger finsk som andre språk. Hvis dette også gjelder din skole, har du noen tanker rundt årsaker til at flere elever slutter? (Åpent svar)

20. Hvor mange lærere har/benyttet skolen i finsk som andre språk i dette skoleår?

Fast ansatte, fulltid:

Fast ansatte, deltid:

Tilkallingsvikarer:

21. Har antallet endret seg de siste 5 årene?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, hvordan:
- ☐ Har ikke hatt finsk så lenge

Takk for at du deltok i undersøkelsen!

Spørreundersøkelse til Lærerne

Velkommen til spørreundersøkelsen om finsk som andre språk i grunnskolen!

Vi er takknemlig for at du vil ta deg tid til å delta i vår spørreundersøkelse om å kartlegge årsaker til frafall i finsk som andre språk.

Det vil ta ca. 10-15 minutter å besvare spørsmålene.

På forhånd takk for hjelpen!

1. Vi ber deg angi i hvor mange skoler du underviser i finsk som andrespråk på?

- ☐ Jeg underviser i finsk som andrespråk kun på en skole, og vil kun besvare dette spørreskjemaet.
- ☐ Jeg underviser i finsk som andrespråk på mer enn en skole, og vil besvare separate spørreskjemaer knyttet til hver av disse skolene. Hvor mange skoler underviser du ved?:

2. Jeg har på denne skolen:

- ☐ Fast stilling som lærer, kun i finsk/kvensk
- ☐ Fast stilling som lærer, i finsk/kvensk og andre fag
- ☐ Timeansatt som finsk/kvensklærer
- ☐ Annet

3. Hvilket årstrinn underviser du i finsk som andrespråk i dette skoleåret på denne skolen?

(Kryss av så mange som passer)

- ☐ 1-4 trinn
- ☐ 5-7 trinn
- ☐ 8-10 trinn

4. Hvor mange elevgrupper har du i finsk/kvensk dette skoleåret ved denne skolen? (Åpent svar)

5. Hvordan tilpasses finsk/kvenskundervisningen (som andrespråk) til elevenes timeplan ved denne skolen? *(Kryss av så mange som passer)*

- ☐ Timer taes fra andre fag
- ☐ Undervisningen legges i SFO-tida
- ☐ Undervisningen legges etter skoletid
- ☐ Timer omdisponeres fra andre fag innenfor 5% fleksibel ressurs
- ☐ Vi bruker den generelle ordning med omdisponering av inntil 5 % av timetallet

6. Får elevene som følger finsk som andrespråk tilbud om leksehjelp i faget?
☐ Ja ☐ Nei
7. Her følger et par uttalelser om finsk/kvenskfagets stilling ved denne skolen.**(Kryss av for de uttalelsene som passer best)**

	Helt enig	Nokså enig	Litt uenig	Helt uenig
Finsk som andrespråk er et fag som prioriteres høyt ved skolen.	☐	☐	☐	☐
Det taes lite hensyn til faget når skolen tilrettelegger andre arrangementer	☐	☐	☐	☐

8. Her følger et par uttalelser om skolemiljøet. (Kryss av det som passer best)

	Helt enig	Nokså enig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg er som finsk/kvensklærer godt integrert i det faglige miljøet ved skolen	☐	☐	☐	☐
Jeg er som finsk/kvensklærer godt integrert i det sosiale miljøet ved skolen	☐	☐	☐	☐

9. Hvordan vil du generelt vurdere læremiddelsituasjonen for finsk som andre språk?

- ☐ God
☐ Akseptabelt
☐ Ikke så bra
☐ Dårlig

10. Nedenfor følger noen utsagn om læremidler i finsk som andre språk. Vi ber deg angi hvorvidt du er enig eller uenig i hvert av disse utsagnene.

	Helt enig	Nokså enig	Litt uenig	Helt uenig	Ikke relevant
Jeg har god tilgang på lærebøker	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg utvikler og bruker mye egenproduserte læremidler	☐	☐	☐	☐	☐
Lærenettverket i finsk/kvensk er viktige for å få tilgang til og inspirasjon fra læremidler utviklet av andre i nettverket	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg bruker nettverk i Finland/Sverige for å få tilgang på læremidler	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg bruker mye digitale læremidler	☐	☐	☐	☐	☐

11. Deltar du i lærenettverk for finsk/kvensklærere? (Kryss av så mange som passer)

- ☐ Ja, kommunalt nettverk
- ☐ Ja, interkommunalt nettverk
- ☐ Ja, regionale nettverk
- ☐ Nei

12. Deltar du i årlige seminarer arrangert av fylkesmannsembetet for lærere som underviser i finsk?

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Av og til

13. Tilrettelegger denne skolen for kompetanseheving i form av poenggivende kurs?

- ☐ Nei ☐ Ja

14. Tilrettelegger denne skolen for kompetanseheving i form av korte ikke poenggivende kurs?

- ☐ Nei ☐ Ja

15. Er det noe spesifikt du savner innen kompetanseheving, og som du gjerne ville ha deltatt i? (Åpent svar)

16. Har skolen utviklet en lokal læreplan for finsk som andrespråk?

- ☐ Nei ☐ Ja

17. Alt i alt, er språktilbudet elevene får i finsk som andre språk organisert på en hensiktsmessig måte i forhold til å nå målene i læreplanen?

- ☐ Ja, absolutt
- ☐ I stor grad
- ☐ Delvis
- ☐ I liten grad
- ☐ Nei

18. Mange skoler har opplevd en nedgang i antallet elever som begynner med finsk som andre språk. Hvis dette også gjelder din skole, har du noen tanker rundt årsaker til at færre elever begynner med finsk? (Åpent svar)

19. Mange skoler har også opplevd et frafall i antallet elever med finsk som andre språk underveis. Hvis dette også gjelder din skole, har du noen tanker rundt årsaker til at flere elever slutter? (Åpent svar)

Takk for at du deltok i spørreundersøkelsen!